Kde nakupujeme, čo nakupujeme a prečo nakupujeme:

lokality maloobchodu a spotreby a správanie spotrebiteľov

František Križan
a kolektív

2020
Univerzita
Komenského
v Bratislave

Autori:

© Mgr. Kristína Bilková, PhD. (Geografický ústav SAV)
RNDr. Katarína Danielová, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Ing. Jamal Hasan, PhD. (Ekonomická univerzita v Bratislave)
Mgr. Petra Hencelová (Univerzita Komenského v Bratislave)
doc. RNDr. František Križan, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
doc. RNDr. Josef Kunc, PhD. (Masarykova univerzita v Brne)
Mgr. Richard Mehlfärber (Prešovská univerzita v Prešove)
RNDr. Jana Mitríková, PhD. (Prešovská univerzita v Prešove)
Bc. Šimon Opravil (Univerzita Komenského v Bratislave)
prof. RNDr. Ladislav Tolmáči, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Anna Tolmáči, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Miroslava Trembošová, PhD. (Univerzita Konštantína Filozova v Nitre)
Ing. Zdeněk Šilhan (Masarykova univerzita v Brne)
Ing. Viktor Uhrin (Ekonomická univerzita v Bratislave)

Recenzenti:

doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc. (Univerzita Konštantína Filozova v Nitre)
doc. Mgr. Marcel Horňák, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)

Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

© Vydala Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK

Vytlačila spoločnosť KO & Ka s r. o., Bratislava

Prvé vydanie 2020, nepredajná publikácia

Rozsah 264 strán; [15,3 AH]; náklad 100 výtlačkov.

ISBN 978-80-223-4861-4

Poďakovanie

Poďakovanie patrí recenzentom za ich cenné rady, pripomienky a návrhy pri finalizácii vedeckej monografie.

Vydanie publikácie bolo finančne podporené Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-16-0232. Participácia spoluautorov v rámci iných výskumných projektov je uvedená pri jednotlivých kapitolách

OBSAH

Úvod 5

1 Vývoj obchodu na Slovensku 7
Miroslava Trembošová

2 Vidiecky maloobchod a služby na hrane spoločenského a ekonomického úpadku?
Zdeněk Šilhan a Josef Kunc 49

3 Identifikácia potravinových púští na vidieku
Šimon Opravil, Kristína Bilková, František Križan a Petra Hencelová 75

4 Mestský maloobchod: Katedrály spotreby
František Križan, Josef Kunc a Kristína Bilková 95

5 Spotrebiteľské preferencie a správanie spotrebiteľov pri nákupe potravín
Katarína Danielová a Miroslava Trembošová 115

6 Teoreticky model určenia vplyvu e-commerce v maloobchode a spotrebe
Jamal Hasan a Viktor Uhrin 137

7 Ako nakupujú cestujúci na medzinárodnom letisku v Košiciach?
Jana Mitríková a Richard Mehlfärber 167

8 Farmárske trhy v Bratislave: ilúzie vs. realita
Petra Hencelová, František Križan a Kristína Bilková 181

9 Stolovanie v komunitných záhradách: Nová výzva alternatívnej spotreby
Petra Hencelová, František Križan a Kristína Bilková 203

10 Postavenie maloobchodu v potravinovom systéme a jeho vplyv na spotrebu potravín na lokálnej úrovni
Anna Tolmáči a Ladislav Tolmáči 217

Záver 236

Literatúra 240

Kapitola 9: Stolovanie v komunitných záhradách: nová výzva alternatívnej spotreby

Petra Hencelová, Kristína Bilková a František Križan

Trendom v spotrebe je rozmach vzniku rôznych foriem alternatívnych potravinových sietí a rozvoj mestského poľnohospodárstva v zmysle alternatívnych zdrojov potravín, ktorých produkcia preniká z individuálnej úrovne na komunitnú až spoločenskú úroveň (Lockie 2009). V ostatných dekádach si štúdium alternatívnych potravinových sietí vo všeobecnosti získalo značný záujem ako zo strany spotrebiteľov, tak i zo strany vedcov mnohých vedných disciplín. Prejavy globalizácie sú zreteľné vo všetkých sférach spoločnosti, na čo nadväzuje aj súčasný výskum konzumnej spoločnosti, ktorý zaznamenal zvýšený záujem v prípade odborníkov z mnohých vedných disciplín. Nie všetci spotrebitelia akceptujú trendy mainstreamovej spotreby bez hľadania alternatív. Za takéto alternatívy možno považovať napr. alternatívne potravinové siete (Goodman et al. 2012). Rozsah výskumnej pôsobnosti alternatívnych potravinových sietí sa rozvíja v niekoľkých tematických oblastiach (Spilková et al. 2017). V členení alternatívnych potravinových sietí možno diskutovať o kategórii, v ktorej sú producenti zároveň aj spotrebitelia. Do tejto schémy patria aj komunitné záhrady, ktoré sú predmetom tohto výskumu.

V geografii sa rozširuje záujem o výskum problémov mesta a mestského potravinového prostredia, ako aj výskum spotreby. Problematika komunitných záhrad zaznamenala zvýšený záujem v geografických štúdiách. Motívom všeobecnej priazni výskumu verejného priestoru sa stáva možnosť, ak nevyužitý, zanedbaný priestor má väčšiu príležitosť stať sa cieľovým miestom v prospech ekologických a urbanistických možností využitia daného urbánneho priestoru (Hencelová 2018). Mestá sa neustále rozširujú a tým sa zvyšuje povedomie o otázkach výroby potravín a sociálneho zdravia. Motivácia jednotlivcov zapojiť sa do mestských poľnohospodárskych aktivít je rôznorodá. Medzi najčastejšie patria environmentálne problémy, prínosy pre ľudské zdravie, sociálne programy, potravinová bezpečnosť a ekonomické dôvody.

Cieľom tejto kapitoly je zhodnotiť tému komunitné záhrady v zmysle zodpovedania uvedených výskumných otázok:
O1: Kde sa nachádzajú komunitné záhrady na území mesta Bratislava? Ide o identifikáciu komunitných záhrad z priestorového aspektu ich lokalizácie.
O2: Aká je motivácia členov komunitných záhrad? Ide o zhodnotenie sociálneho aspektu komunitných záhrad.

9.1 Komunitné záhrady ako alternatíva

Vďaka komplexnej povahe a charakteru alternatívnych potravinových sietí (ďalej APS) možno k ich štúdiu pristupovať z geografického, sociologického, antropologického, etnografického (Alkon 2008) a ekonomického aspektu. Spôsob života obyvateľov je čoraz viac ovplyvňovaný a určovaný spotrebiteľským trhom a možno diskutovať o konzumnom životnom štýle (Chorvát 2015). Podľa Tregear

(2001) je štúdium fenoménu APS teoreticko-metodologickým problémom, keďže neexistuje jasná definícia APS. Na jednej strane, niektorí autori riešia definovanie jednotlivých foriem APS, iní na druhej sa zaoberajú problematikou vymedzenia konceptu APS (Isenhour 2011, Jarosz 2008).

Spilková et al. (2017) vnímajú komunitné záhrady (KZ) ako otvorený priestor riadiaci a prevádzkujúci členmi miestnej komunity, v ktorej sa pestujú potraviny alebo kvety, pričom celková plocha záhrady je kolektívna. Vytváranie KZ a rekultivácia verejného priestranstva prispieva k všeobecnému pozitívnemu rozvoju miest a kvality života občanov v mestách (Goda et al. 2015).

Alternatívne siete zahŕňajú množstvo potravinových sietí. Proces, začínajúci od pestovania organických plodín u lokálnych farmárov či záhradkárov smerujúci na trh spravodlivého obchodu až k regionálnym výrobkom (potravinám). Možno povedať, že APS predstavujú jedny z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich trhov s potravinami v Európe za posledné desaťročie (Michelsen et al. 1999). Nie je náhodou, že nový výskumný a politický význam, ktorý je spojený s APS je v Európe najväčší, či už z teoretického, politického alebo ekonomického hľadiska (Goodman 1999). „Alternatívnosť“ sietí je spojená so zintenzívnením rozdielov medzi (severnými) americkými a (západnými) európskymi potravinárskymi kultúrami a politikou (Whatmore et al. 2003). Rozdiely sa prejavujú v mobilizácii a aktivizácie foriem APS proti imperializmu amerického kultúrneho a firemného potravinárstva (Bové a Dufour 2001) a v regulačných sporoch medzi obchodnými a vládnymi aktérmi, ako v prípade geneticky modifikovaných potravín (Barry 2001). Vuylsteke et al. (2005) dodávajú, že „nové – alternatívne“ formy produkcie potravín sa stávajú dôležitými ukazovateľmi rozpoznávacích fraktúr v sociálnej diskusii o budúcnosti potravín, pričom si zachovávajú trhové, štátne a občianske vízie a praktiky.

Európske poľnohospodárstvo sa za posledné roky stretlo s niekoľkými prípadmi výskytu potravinovej neistoty: skazené mäso, choroby ošípaných, choroba šialených kráv, choroby slintačky a krívačky, choroby vtákov a i. (Guthman 2003, Murdoch 2000, Renting et al. 2003). Autori upozorňujú na dôsledky chorôb a stavu poľnohospodárstva v európskych krajinách a zdôrazňujú význam meniacej sa legislatívy chovu zvierat v Európe. Záujem spotrebiteľov o čerstvé potraviny a podporu vzniku foriem APS preto zosilnieva (Spilková et al. 2013). Možno tvrdiť, že APS sú výsledkom nespokojnosti, až vzdoru spotrebiteľov s moderným priemyselným či poľnohospodárskym (alebo vo všeobecnosti hospodárskym) systémom (Bilková et al. 2016). Obyvatelia ako spotrebitelia sú povzbudení na zapojenie sa do APS, ako spôsobu možnosti prispieť k miestnej a celosvetovej udržateľnosti.

9.2 Metódy a dáta

Pri výskume APS sa vo veľkom využívajú kvalitatívne metódy na úkor kvantitatívnych metód (Guitart et al. 2012). Metodologická nerovnováha medzi prevahou kvalitatívnych prístupov a kvantitatívnych je však pochopiteľná vzhľadom k tomu, že štatistické dáta o APS väčšinou nie sú dostupné (Syrovátková a Spilková 2015; Watts et al. 2011). Zdroje dát obsahujú iba geograficky, časovo a tematicky obmedzenú vzorku. Preto neexistuje dostatočné množstvo kvantitatívnych štúdií o APS (Syrovátková 2017).

Zámerom výskumu foriem APS na území mesta Bratislava bolo zmapovať, analyzovať a identifikovať komunitné záhrady podľa poskytovaných funkcií vzhľadom na priestorový a sociálny aspekt. Aplikované metódy možno rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu zastupujú metódy zamerané na zber dát o komunitných záhradách a ich členoch. Uvedený zber dát prebiehal troma metodologickými postupmi: i) dotazníkový prieskum, ii) pološtruktúrovaný rozhovor a iii) terénny výskum s pozorovaním a fotodokumentáciou.

Prvý z nich bol dotazníkový prieskum realizovaný aj s členmi aj so správcami komunitných záhrad. Dotazníkový prieskum s členmi komunitných záhrad bol realizovaný online využitím funkcionality google formuláre (počas mesiacov december 2017 a január 2018). Išlo o detailný dotazník pre členov komunitných záhrad (n = 51) pozostávajúci z 50 otázok. Tento dotazník bol rozdelený do troch sekcií. Po základných (všeobecných) otázkach (vek, pohlavie a pod.), nasledovala sociálna sekcia s otázkami o členstve v komunitnej záhrade a motivácii, trávení voľného času a aktivitách v komunitnej záhrade a pod. Poslednou bola sekcia zameraná na priestorový aspekt problematiky (adresa bydliska, spôsobu a čas dochádzky do komunitnej záhrady a pod.).

Dotazníkový prieskum so správcami (n = 11) komunitných záhrad bol realizovaný pri osobnom stretnutí (Corrigan 2011). Dotazník obsahoval štyri sekcie. Prvá z nich bola zameraná na základné informácie (počet členov, pohlavie, vek, rozloha pozemku a pod.). Druhá sekcia riešila fungovanie komunitnej záhrady (forma organizácie, vplyv mesta, financovanie, úloha správcu a pod.). Zhodnotenie členov komunitnej záhrady bolo základom tretej sekcie. Otázky poslednej, štvrtej sekcii boli sústredené na zhodnotenie budúcnosti komunitných záhrad v Bratislave.

Druhý metodologický postup primárneho zberu dát vychádzal z pološtruktúrovaných rozhovorov (Borčić et al. 2016; Firth et al. 2011) so správcami (n = 11) komunitných záhrad. Išlo o pološtruktúrované rozhovory počas mesiaca január 2018 so všetkými správcami komunitných záhrad. Cieľom pološtruktúrovaných rozhovorov bolo zhodnotiť rozdiely vo vnútornej organizácii, forme, funkčnosti, lokalizácii komunitných záhrad a i., zhodnotiť reflexie správcov komunitných záhrad na členov

(kto sú, aké vzťahy prevládajú v komunitných záhradách, akým spôsobom získavajú členov, aké sú najčastejšie dôvody vystúpenia a pod). Pološtruktúrované rozhovory trvali od 45 do 90 min a boli zaznamenané na diktafón a následne prepísané. Práve dáta z pološtruktúrovaných rozhovorov tvorili bázu kvalitatívneho prístupu analýzy komunitných záhrad v Bratislave.

Tretím metodologickým postupom zberu dát bol terénnych výskum s pozorovaním a fotodokumentáciou fotografií komunitných záhrad (Guitart et al. 2012). Pozorovanie a fotodokumentácia komunitných záhrad prebiehali v zimných a jarných mesiacoch v roku 2018. Cieľom terénneho výskumu bolo zhodnotiť funkčné usporiadanie komunitných záhrad a pozorovať sociálne vzťahy a interakcie medzi členmi komunitných záhrad.

Vizualizácia a interpretácia dát zastupujú druhú skupinu využitých metód. Ide o grafické a kartografické znázornenie analyzovaných javov. Využitá bola prevažne metóda figurálnych znakov (Pravda a Kusendová 2004). Vizualizácia dát prebiehala v programe ArcGIS (10.1).

9.3 Priestorový aspekt komunitných záhrad

Väčšina štúdií diskutuje o environmentálnom význame lokalizácie potravín. Zníženie vzdialenosti prepravy potravín (vzdialenosť prejdená medzi spotrebiteľom a výrobcom potravín) môže byť dosiahnutá internalizáciou celkových nákladov na výrobu potravín a znížením množstva energie, potrebnej na presun potravín výrobkov priamo z pola na stoly obchodov (Duram a Oberholtzer 2010; Martino 2009; Renting a Wiskerke 2010).

Pestovaním potravín v mestských oblastiach je možné zefektívniť dodávku potravín, resp. priamo sa podieľať na vypestovaní plodín a pritom znižovať environmentálne (poľnohospodárske) náklady spojené s prepravou potravín (Martellozzo et al. 2014). Hatchett et al. (2015) hovoria o potenciáli mestského poľnohospodárstva ako významného prepojenia mestskej potravinovej bezpečnosti. Spilková et al. (2013) tvrdia, že okrem štúdia skrátenia vzdialenosti dodávky potravinového reťazca sa autori venujú funkcii budovania komunity lokálnych sietí distribúcie potravín v APS. Trend zakladania KZ v mestskom prostredí existuje už viac ako storočie a postupne prenikal z amerických miest do európskych. KZ sa líšia inými historickými okolnosťami, organizačnými schémami a štruktúrami, ale ich prínos je zvyčajne všeobecne uznávaný. Vznik a rozvoj KZ je typický najmä pre veľkomestá a väčšie mestá. V tejto súvislosti si možno klásť otázku: Kde sa nachádzajú komunitné záhrady na území mesta Bratislava?

Historické aspekty socialistického režimu v meste Bratislava sú výsledkom súčasnej absencii verejného urbánneho priestoru (Macková 2016). Na území mesta Bratislava

sa v súčasnosti nachádza 14[1] fungujúcich KZ (obr. 1). Podľa polohy ich možno členiť na tri skupiny: i) KZ v historickom centre mesta, ii) KZ vo vnútornom meste a iii) KZ na periférii možno konštatovať, že v Bratislave zastupujú najväčšiu skupinu KZ vo vnútornom meste a zároveň sú fungujúce. Až trinásť KZ je lokalizovaných v siedmych mestských častiach vnútorného mesta. Ide o mestské časti (Lamač, Dúbravka, Karlova Ves, Nové Mesto, Rača, Ružinov, Petržalka), charakteristické bytovými domami s viacposchodovým bývaním. V historickom centre mesta Bratislava absentuje stav KZ. Mestské časti, akými sú Jarovce, Rusovce, Čunovo, Devín, Záhorská Bystrica, Vajnory a Podunajské Biskupice, možno podľa kritérií označiť za periféria mesta Bratislava. Tieto časti sa vyznačujú rurálnym charakterom zástavby rodinných domov (Halás a Džupinová, 2007), bez veľkého výskytu KZ. Avšak, iba jedna fungujúca KZ (KZ pri klube dôchodcov) je lokalizovaná na periférii mesta, v mestskej časti Devínska Nová Ves.

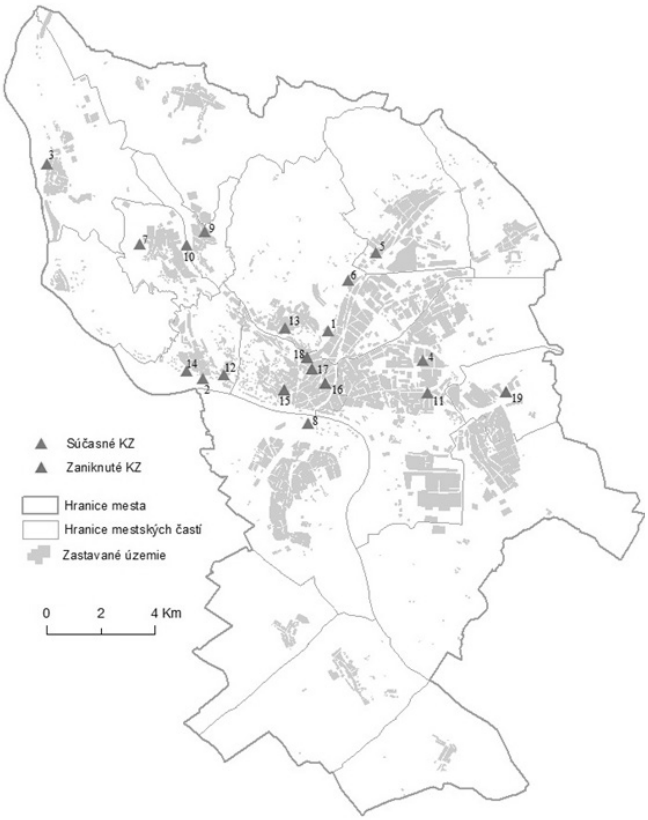

Obr. 9.1. Priestorová lokalizácia komunitných záhrad na území Bratislavy
Vysvetlivky: KZ – komunitná záhrada
Označenie KZ: 1 – Vinica a mobilná záhrada Pionierska, 2 – KZ Vodárenská, 3 – KZ

[1] Údaj zo dňa 4. apríl, 2019

Pri klube dôchodcov, 4 – Mobilná záhrada Ostredky, 5 – KZ Krasňanský zelovoc, 6 – KZ Zelená Záhrada, 7 – KZ Jedlé mesto, 8 – KZ Cyklokuchyňa, 9 – KZ Projektu Život, 10 – KZ v Dúbravke, 11 – KZ Komunitka pre každého, 12 – KZ Dobrá myseľ, 13 – KZ Hrantík, 14 – KZ na Hany Meličkovej, 15 – KZ Zochova, 16 – KZ Sasinkova, 17 – KZ Pod strechou, 18 – KZ Karpatská, 19 – KZ Vrakuňská.
Zdroj: vlastný výskum

Priestorový aspekt KZ na území mesta Bratislava spočíva v blízkej dostupnosti KZ voči členom komunity (dostupnosť medzi bydliskom členov a samotnou záhradou). Až 60 % členov uviedlo, že priemerný čas cesty do KZ im zaberie do 10 min, u vyše 25 % členov do 20 min, pričom 65 % respondentov využije chôdzu a 26 % členov bicykel. Zvyšok príde do KZ prostredníctvom MHD alebo vlastným autom.

Výskum sa zaoberal aj skúmaním priemerného času stráveného členmi v záhrade na úkor trvania času cesty do záhrady (tab 9.1). V bratislavských KZ sa členovia stretávajú nepravidelne, s frekvenciou návštev niekoľkokrát do týždňa (počas sezóny fungovania KZ), 23,5 % členov navštívi KZ raz za týždeň. Členovia, ktorých priemerný čas cesty trvá do 10 min, sa najviac zdržia v záhrade do 60 min alebo do 150 min. Možno preto tvrdiť, že členovia KZ, ktorí majú záhradu najbližšie sa venujú aktivitám v záhrade aj najdlhšie. Sú to prevažne bývajúci z najbližšieho okolia, ktorí berú KZ ako súčasť rodinného programu a prirodzený „rituál“ strávenia voľného času. Ide teda o životný štýl členov tráviť čas v záhrade a venovať sa záhradkárskym činnostiam. Avšak treba poukázať na členov, ktorých čas strávený v záhrade stúpa s rastúcou vzdialenosťou. Príkladom sú členovia, ktorí strávia v záhrade vyše štyroch hodín s priemernou cestou do 45 min. a vyše troch hodín s priemernou cestou do 30 min.

Tab. 9.1. Čas strávený v KZ vo vzťahu s cestovaním do KZ

		Priemerný čas strávený v záhrade (min)						
		Do 30	Do 60	Do 100	Do 150	Do 200	Do 250	250 a viac
Dĺžka priemernej cesty členov do KZ (min)	Do 10	2,1	18,8	10,4	16,7	6,3	2,1	4,2
	Do 20	4,2	4,2	4,2	4,2		4,2	2,1
	Do 30		2,1	2,1	2,1	4,2	2,1	
	Do 45	2,1						2,1

Zdroj: Vlastný výskum

Výskum KZ na území mesta Bratislava poukázal na skúsenosti správcov a ich vnímanie priestorového aspektu. KZ možno vymedziť päť základných prístupov

preferencií lokalizačných činiteľov pre najvhodnejšie umiestnenie KZ na území mesta Bratislava. Správcovia označili za najviac dôležité vysporiadané majetkovo-právne vzťahy pozemku (obr. 9.2). Z priestorového aspektu je výber miesta determinovaný najmä prístupom k vode a obytnou oblasťou. Dostupné vybavenie (materiálno-funkčné, dostupná infraštruktúra), vlastnosti a charakter záhrady plnia úlohu pri výbere najvhodnejšej lokalizácii KZ na území mesta Bratislava (Hencelová 2018). Poľnohospodársku činnosť v meste Bratislava možno vykonávať v mobilných a stacionárnych KZ. Z hľadiska ponímania priestoru možno tvrdiť, že využitie dočasného priestoru a schopnosť rýchlej reakcie na premiestniteľnosť záhrad je výhodou všetkých mobilných záhrad.

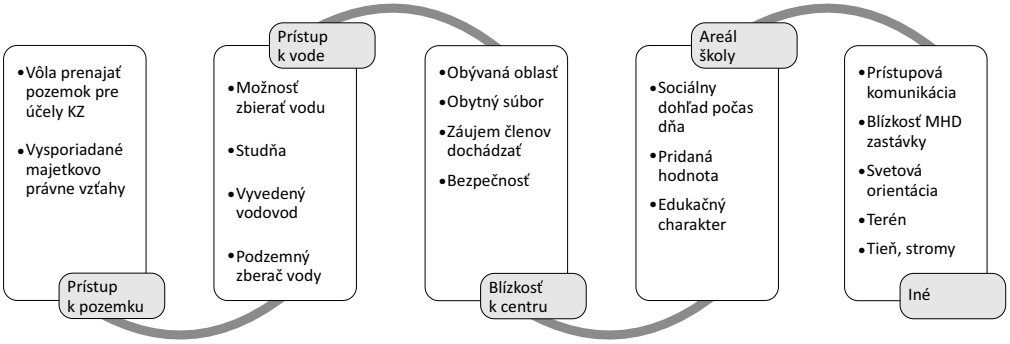

Obr. 9.2. Preferencie lokalizačných činiteľov pre umiestnenie KZ na území mesta Bratislava
Zdroj: vlastný výskum

Vplyv KZ v priestore má za následok súčasný obraz KZ na území mesta Bratislava (dominancia KZ so základnou spádovou zónou z pohľadu klasifikácie KZ vzhľadom na ich členskú základňu). Správcovia jednotlivých záhrad potvrdili vyššie uvedené skutočnosti typu KZ a podľa ich odpovedí na otázku: „Ako by ste označili Vašu KZ vzhľadom na členskú základňu“, až polovicu bratislavských KZ zastupujú KZ so základnou spádovou zónou (napr. MZ Ostredky, KZ Pri klube dôchodcov, KZ Krasňanský zelovoc, Vinica a MZ Pionierska), pričom počet členov nepodmieňuje spádovú zónu KZ. Pre lepšie pochopenie a vizuálne znázornenie je uvedený príklad mobilnej KZ Ostredky (obr. 9.3). Členov MZ Ostredky majúcich najčastejšiu adresu bydliska v spádovej zóne do 0,5 km, resp. do 1 km možno označiť za členov záhrady z blízkeho okolia - jedného sídliska, tvoriacich typ KZ so základnou členskou základňou.

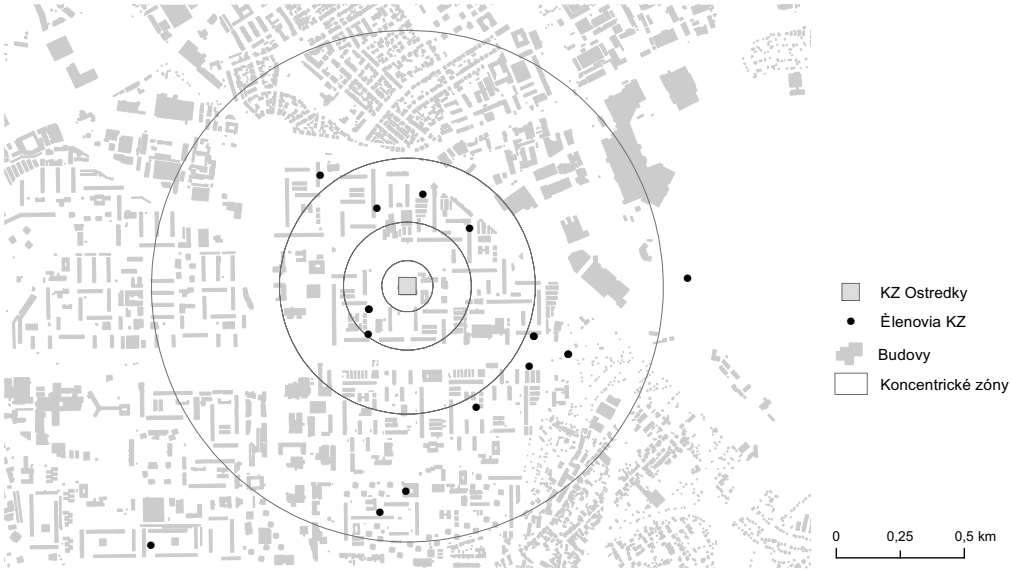

Obr. 9.3. Príklad typu základnej KZ vzhľadom na členskú základňu (MZ Ostredky)
Zdroj: vlastný výskum

9.4 Ide o pestovanie plodín alebo vytváranie komunity v komunitných záhradách?

Milestad et al. (2010) a Renting et al. (2003) zdôrazňujú sociálny aspekt foriem APS, v ktorých sú subjekty súčasťou interakcií a procesu od pestovania plodín na poliach a výroby potravín v lokálnych výrobniach, cez cestu potravín k spotrebiteľovi. DeLind (2002) tvrdí, že ak má KZ poslúžiť širšej verejnosti (mestskému obyvateľstvu), tak potom sa mestské poľnohospodárstvo musí stať prostriedkom vytvárania miest angažovanosti, zmyslu pre príslušnosť komunity a nielen spôsobom, ako dopestovať jedlo. Členovia KZ, jednej z foriem APS, sa môžu aktívne zapájať do mestskej výroby potravín a miestnych potravinových systémov a veľkú časť svojej produkcie spotrebovať sami pestovatelia, pričom niektoré záhrady (najmä v zahraničí) nadprodukciu potravín využijú pre lokálne trhy a miestne malé obchody.

KZ vznikajú vďaka aktivite miestnych občanov, ktorí sa venujú kultivácii záhrady a zároveň ju spravujú. Členovia komunity reagujú na nedostatok a nedostupnosť zelene a pôdy v mestách. Guitart et al. (2012) tvrdia, že KZ sú ako ,,otvorené priestory" spravované a prevádzkované členmi miestnej komunity, za účelom spoločného pestovania plodín alebo kvetov. Nie sú len miestom, umožňujúcim mestským obyvateľom dopestovať plodiny, ale sú aj nástrojom budovania príslušnosti komunít, aktivizácie a podnietenia angažovanosti členov a riešenia sociálnych tém.

V akej miere vytvoria ľudia kvalitný verejný priestor sa odráža na vzťahoch vo vnútri komunity. Zo sociálneho hľadiska teda možno považovať KZ ako miesto odpočinku, relaxu, formálneho a neformálneho vzdelávania, zdieľania znalostí a zručností. Komunita ľudí sa stretáva za účelom združovania sa, budovania susedských vzťahov. Utužovanie vzťahu členov záhrady k prírode, osveta o potravinách, vytváranie vzťahov či priestor pre kultúrne podujatia sú vo všeobecnosti hlavnými prínosmi KZ. Hlavnou príčinou vzniku KZ je zoskupovanie, združovanie ľudí za účelom spoločného pestovania. Philips (2013) tvrdí, že vedľajším produktom pestovania, často dôležitejším ako záhradkárska aktivita, je zoznámenie sa s odlišnými kultúrami, skrášlenie prostredia rozvojom komunity či nadviazanie kontaktov.

KZ sú typom mestského poľnohospodárstva (cf. Duží et al. 2014; Koopmans et al. 2017), ktorý sa uplatňuje predovšetkým v rozvinutých krajinách a sú všeobecne považované za istý (alternatívny) spôsob zlepšenia lokálneho prístupu k potravinám. Motivácie na zakladanie KZ sú rôznorodé (Draper a Freedman 2010; Pourias et al. 2016). Okrem sociálnej angažovanosti a fyzickej aktivity (Drake a Lawson 2015) patrí k dôležitým výhodám členstva v KZ aj produkcia potravín a snaha o riešenie potravinovej bezpečnosti[2].

9.4.1 Ide o pestovanie?

Obyvatelia miest prejavujú veľký záujem o pestovanie vlastnej zdravej zeleniny. Avšak, je to možné aj v Bratislave? Ponuka KZ nie je v súlade s dopytom, keďže počet členov komunít je obmedzený a zdôvodnený počtom boxov alebo obmedzenou plochou na pestovanie. Počty KZ aj tak každým rokom narastajú. Členovia v komunitách tvoria zaujímavú mozaiku - sú to Bratislavčania s rôznym vekovým zložením (najmladší 23 roční, najstarší 57 roční členovia) s prevahou žien. Štvrtina členov KZ sú pôvodnými obyvateľmi Bratislavy, tretinu členov tvoria prisťahovaní obyvatelia, ktorí žijú v Bratislave do 10 rokov. KZ vytvárajú priestor pre oddych, rekreáciu, spoznávanie nových ľudí a utuženie vzťahov so susedmi. Pre mladé rodiny s deťmi sú záhrady dôležitou súčasťou, pretože vytvárajú unikátny priestor pre vývoj detí. Dieťa môže prísť do záhrady s lopatou a zablatiť sa, v Bratislave sa to moc nedá. Ako uviedol správca MZ Ostredky: „V Bratislave je obrovský priestor pre vznik záhrad. Dopyt po revitalizácii priestranstiev neustále narastá. V meste je neskutočne veľké aktivistické podhubie. Toľko ľudí čo chcú a chceli by... stačilo by málo, aby mestá a mestské časti podporili ľudí.“

S myšlienkou vzniku KZ prišlo OZ Vnútroblok. Cieľom členov Vnútrobloku bola premena vo verejnom priestore, vytváranie dočasných intervencií, podnietenie ľudí

[2] Potravinová bezpečnosť „food security“ nastáva v prípade, keď všetci obyvatelia majú neustále fyzický a ekonomický prístup k dostatočným, bezpečným a výživným potravinám, ktoré zodpovedajú ich stravovacím potrebám a preferenciám pre zdravý a kvalitný život (Pinstrup-Andersen 2009).

aj mimo kruhov architektov k vytvoreniu lepšieho mesta – akoby mohlo vyzerať. Tematika záhrad ľudí v súčasnosti zaujíma a dočasné intervencie v podobe KZ sú viditeľné. V Bratislave je mnoho aktivistov, ktorí chcú zmeniť verejné priestranstvá vo svojom okolí, budovať a rozvíjať komunitu. Myšlienkou vzniku KZ sa zakladatelia nechali inšpirovať v zahraničí. Motivácie lokálnych aktivistov rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu charakterizujú KZ, ktorých motiváciou je zmena a rekultivácia priestoru k lepšiemu a samotné záhradkárčenie (KZ v Dúbravke, KZ Zelená záhrada, KZ Cyklokuchyňa). Motiváciou druhej skupiny je najmä budovanie a rozvoj komunity (Vinica a MZ Pionierska, KZ Krasňanský zelovoc, MZ Ostredky, KZ Dobrá myseľ, KZ Komunitka pre každého, KZ pri klube dôchodcov).

Obyvatelia mesta Bratislava chcú vedieť čo jedia. Majú možnosť prispieť k ekologickej udržateľnosti mesta Bratislava (zvyšovaním mestskej zelene) prostredníctvom vytvárania KZ. Čerstvé plodiny vypestujú členovia priamo vo svojich boxoch v záhradách, a tak nie sú nútení prispôsobovať sa konvenčnému nakupovaniu.

Pestované plodiny (v rámci kolektívneho a jednotlivého pestovania) podľa Spilková (2017) možno členiť podľa kritérií: i) zelenina, ii) ovocie, ovocné stromy, iii) kvetinové záhony, iv) dekoratívne plodiny, v) byliny, liečivé rastliny. V KZ v Bratislave je zastúpené pestovanie plodín v každej kategórii. Najrozšírenejšie je pestovanie zeleniny (96,1 %), kvetinových záhonov (54,9 %) a ovocných stromov (49 %) so zameraním na pestovanie lokálnych druhov plodín. Záhrady so svojou lokalizáciou a pestovaním plodín odrážajú prirodzené klimatické podmienky. Plodiny vypestované v KZ sa líšia podľa klimatických podmienok a špecifických potrieb zelene jednotlivých komunít (Eizenberg 2012; Middle et al. 2014). Chov zvierat nie je príznačný pre bratislavské KZ, avšak iba jedna KZ (KZ Vodárenská) chová na svojom pozemku zajace a MZ Ostredky sa venuje chovu včiel (obr. 9.4).

Obr. 9.4. Chov zajacov (hore KZ Vodárenská) a bylinková špirála (dole KZ Vodárenská)
Zdroj: archív autorov

Na pozemkoch KZ na území mesta Bratislava v rámci ekologického pestovania až 87,5 % KZ využíva kompostovanie a nepoužíva žiadnu chémiu. Princíp permakultúry dodržiavajú štyri KZ (KZ Vodárenská, KZ pri klube dôchodcov, KZ Dobrá myseľ, KZ Komunitka pre každého) a recyklujú dve KZ (KZ v Dúbravke, KZ Cyklokuchyňa). Čiastočné používanie chemických hnojív využíva iba KZ v Dúbravke. Záhradnícka prax teda využíva metódy a činnosti, ktoré nabádajú získavať členov vedomosti a poznatky o súčasných ekologických a environmentálnych problémoch. Občianska ekológia vyplýva z angažovanosti lokálnych obyvateľov, pričom zjednocuje environmentálne hodnoty u členov KZ. Prostredníctvom KZ si členovia osvojujú praktiky, majúc povedomie o riadení životného prostredia v mestách, pričom to má merateľný prínos (Krasny a Tidball 2017). KZ, ako forma mestského poľnohospodárstva na území mesta Bratislava, okrem prevládajúcich pozitív vzdorujú ohrozeniam, jedným z nich sú ekologické. Výskum identifikoval negatívne ekologické faktory, vplývajúce na správne fungovanie KZ a možno ich členiť nasledovne: i) povodne, ii) počasie- extrémne horúčavy, sucho, vietor, iii) hmyz- kliešte (pozitívne nálezy boreliózy), rôzny hmyz, škorce alebo prenášajúce choroby plodín. K funkciám KZ patrí aj osveta týchto ohrození v rámci mestského záhradkárčenia.

9.4.2 Ide o vytváranie komunity?

KZ sú nástrojom budovania príslušnosti komunít, aktivizácie a podnietenia angažovanosti členov a riešenia sociálnych tém (Guitart et al. 2012). Ako Joy (2014) uvádza, vytváranie sociálnych vzťahov v podobe komunít býva často najzložitejšie. Prvotná motivácia, ktorá viedla členov stať sa súčasťou KZ, bola u 79 % členov pestovanie vlastnej, zdravej zeleniny. Iba 25 % členov očakávalo vytvorenie nových vzťahov a spoznanie záhradkárov. Pre 10 % členov znamenala záhrada spojenie s prírodou, pre ďalších 10 % (najmä rodičov) predstavovala KZ zmysluplné trávenie voľného času s deťmi a zároveň miesto, kde sa deti naučia ako správne pestovať zeleninu a ovocie. „Chcem vypestovať vlastnú zeleninu, čas stráviť vonku, viesť dieťa k prírode a pestovaniu.“ (žena, 32 ročná). „Mestské deti vidia proces pestovania a starostlivosti o rastliny.“ (muž, 39 ročný).

Výskum poukázal na fakt, že po určitom čase zotrvania vo fungujúcej KZ začnú mať členovia pocit spolupatričnosti (33 % členov úplne súhlasilo, 49 % čiastočne súhlasilo). Členovia súhlasia, že prostredníctvom KZ sa zlepšujú sociálne vzťahy medzi ľuďmi (35,3 % úplne súhlasilo, 62,7 % čiastočne súhlasilo). „Veľa ľudí vraví, že najprv som si myslel že je to o tých rajčinách a potom som pochopil, že je to o tých ľuďoch. Ja už nepestujem, teším sa že mám z toho ten sociálny rozmer.“ (Správca, KZ Krasňanský zelovoc). Možno preto zhodnotiť, že prvotná motivácia, resp. očakávanie byť členom KZ sa diametrálne odlišuje od pozitív, ktoré prevažujú u členov už po čase a v súčasnosti ich považujú za dôležité (obr. 9.5).

Členov väčšiny KZ na území mesta Bratislava možno charakterizovať ako susedov tvoriacich susedskú komunitu (KZ Krasňanský zelovoc, KZ pri klube dôchodcov, MZ Ostredky, Vinica a MZ Pionierska, KZ Zelená záhrada, KZ v Dúbravke). Až v troch KZ (KZ Vodárenská, KZ Cyklokuchyňa, KZ Projektu život) sú užívateľmi zamestnanci rovnakej inštitúcie, spoločnosti alebo OZ. Väčšina členov trávi svoj voľný čas v KZ niekoľkokrát do týždňa (počas sezóny fungovania KZ), 23,5 % členov navštívi KZ raz za týždeň. Po skončení prác v záhrade, vyše polovica členov trávi zvyšok svojho času so stretnutím s priateľmi a susedmi v záhrade, oddychuje a relaxuje. Okrem spoločných nepravidelných brigádnických dní, pridáva záhradám sociálny rozmer aj organizovanie barbecue (piknikov), osláv a posedení, spoločných varení (KZ Cyklokuchyňa) a čítanie pre deti (MZ Ostredky). Členovia KZ sa spoločne stretávajú pri sezónnych brigádach, športových súťažiach, či spoločného varenia guláša. Stolovanie v záhradách sa stáva sociálnym nástrojom súdržnosti komunity a utužovania vzťahov. Pri otázke „Ako vnímate členstvo a s ním spojené aktivity v KZ“ uviedlo 47 % členov, že čas strávený v KZ chápe ako trávenie voľného času, pričom väčšina z nich trávi čas v záhrade niekoľkokrát do týždňa. Zvyšných 35 % respondentov vníma členstvo v KZ ako hobby a 11 % členov ako zábavu.

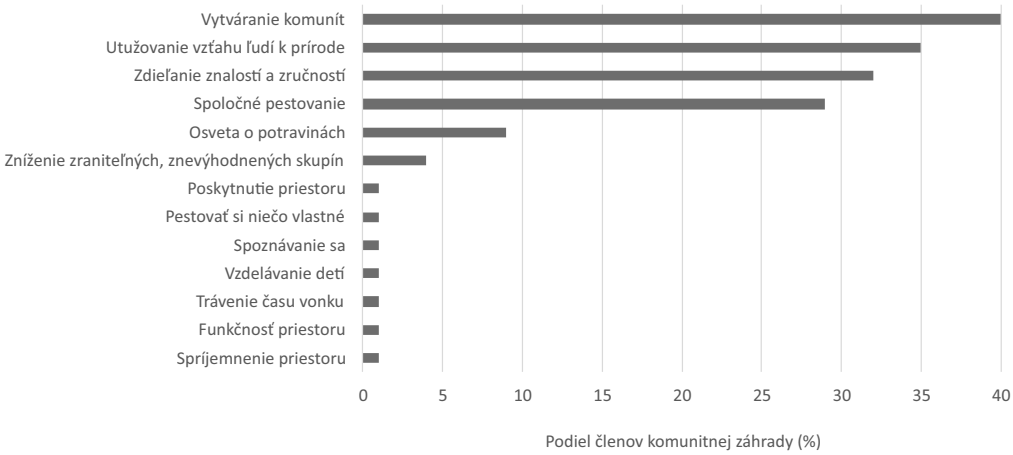

Obr. 9.5 Najväčšie pozitívum KZ na území Bratislavy (n=51)
Zdroj: vlastný výskum

9.5 Zhrnutie

Mnohí členovia KZ v bratislavskom urbánnom prostredí hľadajú miesto, kde si môžu vypestovať svoje vlastné zdravé potraviny a zároveň miesto pre relax, psychický aj fyzický odpočinok. KZ sú alternatívnou formou, ktoré popri pestovaní a vytváraní komunity vytvárajú a prispievajú k zvyšovaniu zelene v meste. Členovia KZ na území

mesta Bratislava ponímajú KZ ako súčasť rodinného programu a prirodzený „rituál“ strávenia voľného času. Tí členovia, ktorí majú KZ najbližšie od svojho bydliska strávia v záhrade od 60 – 150 min. Výskum poukázal na problém lokalizačných podmienok KZ na území mesta Bratislava. Z priestorového aspektu je výber miesta determinovaný najmä prístupom k vode a blízkosťou k obytnému súboru. Využívanie dočasného (prázdneho) priestoru a schopnosť rýchlej reakcie na premiestniteľnosť záhrad je výhodou všetkých mobilných záhrad. Pestovanie vlastných plodín je dôležité, ale nie primárne, a preto záhrady uprednostňujú sociálnu funkciu budovania spoločenstva, utuženia vzťahov alebo využívania priestoru najmä pre mladé rodiny s deťmi. Prostredníctvom bratislavských KZ sa zlepšujú sociálne vzťahy medzi ľuďmi (vo výskume 35,3 % úplne súhlasilo a 62,7 % čiastočne súhlasilo). Členovia KZ sa spoločne stretávajú pri sezónnych brigádach, športových súťažiach, či spoločného varenia guláša. Stolovanie v záhradách sa tak stáva sociálnym nástrojom súdržnosti komunity a utužovania vzťahov.

Poďakovanie: výskum bol podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-16-0232 a projektom VEGA 2/0113/19.

LITERATÚRA

Adams, J. (2002). The real food revolution: a snapshot of the Australian farmers' market movement. In: *Market Forces–Farmers' markets: The Real Food Revolution.* Australian Farmers' Market Conference, Bathurst, Australia.

Aguirre, J. A. (2007). The farmer's market organic consumer of Costa Rica. *British Food Journal*, 109, 2, 145-154.

Alkon, A. H. (2008). From value to values: Sustainable consumption at farmers markets. *Agriculture and Human Values*, 25, 4, 487-498.

Amcoff, J., Möller, P., Westholm, E. (2011). The (Un)Importance of the Closure of Village Shops to Rural Migration Patterns. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 21, 2, 129-143.

Atkins, P., Bowler, I. (2011). *Food in society: Economy, culture, geography.* Londýn (Arnold).

Baber, L. M., Frongillo, E. A. (2003). Family and seller interactions in farmers' markets in upstate New York. *American Journal of Alternative Agriculture*, 18, 2, 87-94.

Bakos, I. (2017). Local Food Systems Supported by Communities Nationally and Internationally. *Deturope*, 9, 1, 59-79.

Balegová, J., Fišerová, L., Floreková, M., Frimmová, E., Juríková, E., Karabová, K., Kordoš, J., Nagy, I., Sipekiová, N., Škoviera, D., Škovierová, A. (2010). *V. zborník Sondy do Belových Vedomostí o súvekom Uhorsku. sambucus Supplementum II.* Trnava (Filozofická fakulta trnavskej univerzity v Trnave).

Barry, A. (2001). *Political machines: Governing a technological society.* Londýn (A&C Black).

Baudrillard, J. (1998). *The consumer society: Myths and structures.* Londýn (Sage).

Beluszky, P. (1999). The Hungarian Urban Network at the End of the Second Millenium. *Discussion papers*, 27, 7-83.

Benedek, J., Ivan, K. (2018). Remote Sensing Based Assessment of Variation of Spatial Disparities. *Geographia Technica*, 13, 1, 1-9.

Bezák, A. (2000). *Funkčné mestské regióny na Slovensku.* Bratislava (Geografický ústav SAV).

Bezák, A. (2014). Funkčné mestské regióny na Slovensku v roku 2001. In: Lauko, V. (ed.). *Regionálne dimenzie Slovenska.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 169-198.

Bilková, K. (2017). *Potravinové púšte na Slovensku: identifikácia a mapovanie.* (Dizertačná práca). Bratislava (Univerzita Komenského).

Bilková, K., Krizan, F., Barlík, P. (2016). Consumers preferences of shopping centers in Bratislava (Slovakia). *Human Geographies*, 10, 1, 23-37.

Bilková, K., Križan, F. (2013). Koncentrácia podnikateľských subjektov v maloobchode v slovenských mestách. *Geographia Cassoviensis*, 7, 1, 31-44.

Bilková, K., Križan, F., Barlík, P., Horňák, M., Zeman, M., Zubriczký, G. (2010). Za nákupom ďaleko: rurálne potravinové púšte na Gemeri. *Geografický časopis*, 69, 1, 3-20.

Bilková, K., Križan, F., Horňák, M., Barlík, P., Kita, P. (2017). Comparing two distance measures in the spatial mapping fo food deserts: The case of Petržalka, Slovakia. *Moravian Geographical Reports*, 5, 2, 95-103.

Binek, J., Toušek, V., Galvasová, I., Věžník, A., Kunc, J., Seidenglanz, D., Halásek, D., Řehák, S. (2007). *Venkovský prostor a jeho oživení.* Brno (Georgetown).

Borčić, L. S., Cvitanović, M., Lukić, A. (2016). Cultivating alternative spaces–Zagreb's community gardens in transition: From socialist to post-socialist perspective. *Geoforum*, 77, 51-60.

Borenstein, S., Saloner, G. (2001). Economics and electronic commerce. *Journal of Economic Perspectives*, 15, 1, 3-12.

Borovcová, M. (2010). Metody vícekriteriálního hodnocení variant a jejich vyjžití při výběru produktu finanční instituce. In: *5. mezinárodní konference Řízení a modelování finančných rizik.* Ostrava (VŠB TU Ostrava).

Bové, J., Dufour, F. (2001). *The World is Not For Sale: Farmers Against Junk Food.* Londýn (Verso).

Brooker, J. R., Eastwood, D. B., Gray, M. D. (1993). Direct Marketing in the 1990's:Tennessee's New Farmers' Markets. *Journal of Food Distribution Research*, 24, 127-138.

Brown, S., Getz, C. (2008). Privatizing farm worker justice: Regulating labor through voluntary certification and labeling. *Geoforum*, 39, 3, 1184-1196.

Byker, C., Shanks, J., Misyak, S., Serrano, E. (2012). Characterizing farmers' market shoppers: a literature review. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition*, 7, 1, 38-52.

Cákovi, R., Noga, M., Tolmáči, L. (2019). Turizmus. In: Gurňák, D. (ed.). *30 rokov transformácie Slovenska.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 337-366.

Cambel, S. (2003). *Hospodárske pomery v Slovenskom národnom povstaní.* Banská Bystrica (Múzeum Slovenského národného povstania).

Cambell, M. (2004). Building a common table: the role for planning in community food systems. *Journal of Planning Education and Research*, 23, 4, 341-355

Carey, L., Bell, P., Duff, A., Sheridan, M., Shields, M. (2011). Farmers' Market consumers: a Scottish perspective. *International Journal of Consumer Studies*, 35, 3, 300-306.

Caspi C. E., Sorensen G., Subramanian S. V., Kawachi, I. (2012). The local food environment and diet: a systematic review. *Health and Place*, 18, 5, 1172-1187.

CEE 2019. Thriving Metropolitan Cities. CEE_Investment_Report_by_Colliers_Skanska_Dentons_2019.

Cimler, P. (2005). Trendy vývoje českého obchodu. *Reliant News – logistický magazín*, 2, 5, 4-6.

Clarke, I., Banga, S. (2010). The Economic and Social Role of Small Stores: A Review of UK Evidence. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 20, 2, 187-215.

Classens, M. (2015). The nature of urban gardens: toward a political ecology of urban agriculture. *Agriculture and Human Values*, 32, 2, 229-239.

Coleman, P. (2012). *Shopping Environments.* Londýn (Routledge).

Collins, R. (2005). *Evropa raného středověku 300-1000.* Praha (Vyšehrad).

Continental Travel Group (2018). Dostupné na: www.continentaltravel.ca [cit. 2018-11-10].

Cooper, D. (2007). Being in Public: The Threat and Promise of Stranger Contact. *Law & Social Inquiry*, 32, 1, 203-232.

Corrigan, M. P. (2011). Growing what you eat: Developing community gardens in Baltimore, Maryland. *Applied Geography*, 31, 4, 1232-1241.

Cox, R., Brittain, P. (2004). *Retailing an introduction.* Harlow (Pearson Education Limited).

Cummins, S., Macintyre, S. (2002). A systematic study of an urban foodscape: the price and availability of food in Greater Glasgow. *Urban Studies*, 39, 11, 2115-2130.

Cushman & Wakefield (2018). European Shopping Centres. The development Story.

Čihovská, V., Matušičová, M. (2016). *Obchodný manažment.* Bratislava (Kluwer).

Danielová, K. (2017). Transformácia priestorovej štruktúry potravinárskeho maloobchodu v Trenčíne. In: Križan, F., Bilková, K., Barlík, P. (eds.). *Maloobchod a špecifiká časvo-priestorvého správania spotrebiteľov.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 169-196.

Darpy, D., Volle, P. (2007). *Comportement du consommateur.* Paríž (Dunod).

Dawson, J. (2017). *Geography of Retail Trade.* Oxford (Oxford University Press).

Dawson, J. A., Henley, J. S. (2015). Changes in the Structure of Grocery Retailing in Poland after 1989. In: Manrai, A. K., Meadow, H. L. (eds.). *Global Perspectives in Marketing for the 21st Century.* Cham (Springer), s. 279-282.

Delina, R., Vajda, V. (2008). *Teória a prax elektronického obchodovania.* Prešov (Grafotlač Prešov).

DeLind, L. B. (2002). Place, work, and civic agriculture: Common fields for cultivation. *Agriculture and Human Values*, 19, 3, 217-224.

Depeš, P. (2007). Súčasné trendy v elektronickom obchode. In: *Sieťové informačné technológie.* Nitra (Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre), s. 19 -23.

DFS Group (2018). Dostupné na: www.dfsgroup.com [cit. 2018-12-20].

Digital Edition (2018). Dostupné na: www.edition.pagesuite-professional.co.uk [cit. 2018-12-20].

Doležalová, A. (2018). Československo medzi dvoma vojnami? Pravda, 9. 9. 2018. Dostupné na: spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/483444-prva-republika-kde-bolo-ceskoslovensko-medzi-dvomi-vojnami [cit. 6.10.2019].

Donkin, A. J., Dowler, E. A., Stevenson, S. J., Turner, S. A. (1999). Mapping access to food at a local level. *British Food Journal*, 101, 7, 554-564.

Drake, L., Lawson, L. J. (2015). Best practices in community garden management to address participation, water access, and outreach. *Journal of Extension*, 53, 6, 6FEA3.

Draper, C., Freedman, D. (2010). Review and analysis of the benefits, purposes, and motivations associated with community gardening in the United States. *Journal of Community Practice*, 18, 4, 458-492.

Dries, L., Readon, T., Swinnen, J. (2004). The rapid rise of supermarkets in CEE: Implications for the agrifood sector and rural development. *Development Policy Review*, 22, 5, 525-556.

Dufry (2018). Dostupné na: www.dufry.com [cit. 2018-12-20].

Duram, L., Oberholtzer, L. (2010). A geographic approach to place and natural resource use in local food systems. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 25, 2, 99-108.

Dutko P. (2012). Food deserts suffer persistent socioeconomic disadvantage. *Choices*, 27, 3, 1-4.

Duty Free World Council (2018). Dostupné na: www.dfworldcouncil.com [cit. 2018-11-10].

Duží, B., Tóth, A., Bihuňová, M., Stojanov, R. (2014). Challenges of Urban Agriculture: Highlights on the Czech and Slovak Republic Specifics. In: Vávra, J., Lapka, M., Cudlínová, E. (eds.). *Current Challenges of Central Europe: Society and Environment.* Praha (Karolinum), 82-107.

Eastwood, M. A. (1999). Interaction of dietary antioxidants in vivo: how fruit and vegetables prevent disease? *QJM*, 92, 9, 527-530.

Eizenberg, E. (2012). Actually existing commons: Three moments of space of community gardens in New York City. *Antipode*, 44, 3, 764-782.

Engler-Stringer, R., Le, H., Gerrard, A., Muhajarine, N. (2014). The community and consumer food environment and children's diet: a systematic review. *BMC Public Health*, 14, 1, 1-15.

Ericksen, P. J. (2007). Conceptualizing food systems for global environemntal change research. *Global Environemntal Change*, 18, 1, 234-245.

Erkip, F., Ozuduru, B. H. (2015). Retail Development in Turkey: An Account After Two Decades of Shopping Malls in the Urban Scene. *Progress in Planning*, 102, 1-33.

European commision: Zhrnutie výsledkov štúdie iniciatívy Sectoral e-Business Watch: Trendy v oblasti IKT a elektronického obchodu v roku 2008. Dostupné na: www.ebusiness-watch.org/key_reports/documents/ExecSum_2008_EU27languages/SeBW_Abstract_SK.pdf [cit. 2011-03-14].

Evans, A., Banks, K., Jennings, E., Nehme, E., Nemec, C., Sharma, S., Hussaini, A., Yaroch, A. (2015). Increasing access to healthful foods: a qualitative study with residents of low-incime communities. *Interantional Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 12, 1, 1-12.

Farrington, J., Farrington, C. (2005). Rural Accessibility, Social Inclusion and Social Justice: Towards conceptualisation. *Journal of Transport Geography*, 13, 1, 1-12.

Favier, J. (2006). Zlato a koření: zrod obchodníka ve středověku. Praha (Garamont).

Feagan, R. B., Morris, D. (2009). Consumer quest for embeddedness: a case study of the Brantford Farmers' Market. *International Journal of Consumer Studies*, 33, 3, 235-243.

Fernie, J., Fernie, S., Moore, Ch. (2003). *Principles of retailing.* Oxford (Utterworth-Heinemann).

Fertaľová, J. (2005). Regionálnogeografické aspekty hodnotenia vývoja maloobchodu na Slovensku po roku 1989. *Folia Geographica*, 8, 5-12.

Firth, C., Maye, D., Pearson, D. (2011). Developing "community" in community gardens. *Local Environment*, 16, 6, 555-568.

Flrat, A. F. (1993). Consumption and Gender: Transcending the Feminine? In: Costa, J. A. (ed.). *Gender Issues and Consumer Behavior.* Londýn (SAGE Publications), s. 205-228.

Fontaine, J. M. (2017). *Slave Trading in the British Isles and the Czech Lands, 7th-11th Centuries.* Londýn (King's College London).

Forbat, E. (1959). *Dejiny bratislavského obchodu v 18. a 19. storočí (1699-1873).* Bratislava (Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied).

Freathy, P., Calderwood, E. (2013). The impact of internet adoption upon the shopping behaviour of island residents. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 20, 1, 111-119.

Furey, S., Strugnell, Ch., McIlveen, H. (2001). An investigation of the potential existence of "food deserts" in rural and urban areas in Northern Ireland. *Agriculture and Human Values*, 18, 4, 447-457.

Gabriš, M. (2018). *Hlavné zložky stratégie elektronického obchodu.* Bratislava (Ekonomická univerzita).

Gajdošíková, J. (1999). Elektronický obchod, nedoriešené problémy Dostupné na: http://edi.fmph.uniba.sk/~winczer/SocialneAspekty/gajdosikova.htm [cit. 2011-03-15].

Gála, L., Pour, J., Toman, P. (2006). *Podniková informatika.* Praha (Grada Publishing).

Galuška, L. (2003). O otrocích na Velké Moravě a okovech ze Starého Města. In: Klápště, J., Plešková, E., Žemlička, J. (eds.). *Dějiny ve věku nejistot.* Praha (Nakladatelství Lidové noviny), s. 75-86.

Getting, P. (2019). Veľká Morava nebola len o sláve a Svätoplukovi, ale aj o zástupoch otrokov. Dostupné na: www.plus.sme.sk/c/22097433/sme-potomkami-otrokarov-velka-morava-bohatla-na-obchode-s-ludmi.html [cit. 2019-6-10].

GfK (2003). Segmentace nákupního chování – trend i příležitost. Marketingové noviny, Dostupné na: www.marketingovenoviny.cz/marketing_1062/. [cit. 2019-03-05].

GfK 2009. Aké bude spotrebiteľské správanie v roku 2020? Dostupné na: www.gfk.sk/public_relations/press/press_articles/004288/index.sk.html [cit. 2019-6-10].

Giddens, A. (2002). *Runway World. How Globalization is Reshaping Our Lives.* Londýn (Profile Books).

Gilder, C. (1994). *Federal Reserve Bulletin.* Washington D.C.

Goda, P., Trendov, N., Kis M. (2015). Comparative study on urban community gardening in Central Eastern Europe. In: *Connecting local and global food for sustainable solutions in public food procurement.* Rím (Proceedings of the Conference), s. 259-260.

Goodman, D. (1999). Agro-food studies in the age of ecology: nature, corporeality, bio-politics. *Sociologia Ruralis*, 39, 1, 17-38.

Goodman, D., DuPuis, E. M., Goodman, M. K. (2012). *Alternative Food Networks. Knowledge, practice, and politics.* Londýn (Routledge).

Goodman, M. K. (2010). The mirror of consumption: Celebritization, developmental consumption and the shifting cultural politics of fair trade. *Geoforum*, 41, 1, 104-116.

Grayzel, S. (1948). *A History of the Jews: From the Babylonian Exile to the End of World War II.* Philadelphia (Jewish Publication Society of America).

Guimarães, P. P. C. (2018). The resilience of shopping centres: An analysis of retail resilience strategies in Lisbon, Portugal. *Moravian Geographical Reports*, 26, 3, 160-172.

Guitart, D., Pickering, C., Byrne, J. (2012). Past results and future directions in urban community gardens research. *Urban Forestry & Urban Greening*, 11, 4, 364-373.

Guthman, J. (2003). Fast food/organic food: reflexive tastes and the making of „yuppie chow". *Social & Cultural Geography*, 4, 1, 45-58.

Guthrie, J., Guthrie, A., Lawson, R., Cameron, A. (2006). Farmers' markets: the small business counter-revolution in food production and retailing. *British Food Journal*, 108, 7, 560-573.

Guy, C. M. (1998). Classification of retail stores and shopping centres: some methodological issues. *GeoJournal*, 45, 4, 255-264.

Hájek, J. (2007). Hanza – půl tisíciletí obchodu. Dostupné na: www.janhajek.estranky.cz/clanky/hanza---pul-tisicileti-obchodu/hanza---pul-tisicileti [cit. 2019-6-10].

Halaga, O. R. (1968). Poľská a Uhorská soľ na Slovensku v stredoveku. *Studie z dziejów górnictva i hutnictva*, T. XII, 28-75.

Halaga, O. R. (1975). *Košice – Balt. Výroba a obchod v styku východoslovenských miest s Pruskom 1275-1526.* Košice (Východoslovenské vydavateľstvo).

Halaga, O. R. (1981). Význam nadregionálnych trhov v ekonomike Slovenska v stredoveku. *Historické Štúdie*, 25, 151-174.

Halás, M., Džupinová, E. (2007). Vývoj a priestorové rozloženie bytového fondu Bratislavy. *Urbanismus a územní rozvoj*, 10, 2, 27-35.

Halás, M., Klapka, P., Bleha, B., Bednář, M. (2014). Funkčné regióny na Slovensku podľa denných tokov do zamestnania. *Geografický časopis*, 66, 2, 89-114.

Hallon, Ľ. (1995). *Industrializácia Slovenska 1918-1938. Rozvoj, alebo úpadok?* Bratislava (VEDA).

Harvát M. (2018). Obchodovali veľkomoravské kniežatá s otrokmi? historyweb.sk@gmail.com ISSN 1338-8789. [cit. 2019-6-10].

Hasan, J. (2017). Porovnanie internetových obchodov eBay a Amazon. In: *Nové technológie a postupy vo vzdelávaní, podnikaní a obchode 2017.* Bratislava (EKONÓM), s. 11-22.

Hasan, J. (2019a). E-commerce and its Impact on Retail Stores in Slovakia. *Studia commercialia Bratislavensia*, 12, 1, 16-23.

Hasan, J. (2019b). *E-commerce diaľnica.* Bratislava (Univerzita Komenského).

Hatchett, L., Brown, L., Hopkins, J., Larsen, K., Fournier, E. (2015). "Something Good Can Grow Here": Chicago Urban Agriculture Food Projects. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 43, 2, 135-147.

Hay, D. (2010). *Evropa pozdního středověku 1300-1500.* Praha (Vyšehrad).

Hencelová, P. (2018a). *Komunitné záhrady v Bratislave: Sociálny a priestorový aspekt témy.* (Diplomová práca). Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).

Hencelová, P. (2018b). Univerzitné komunitné záhrady – Novodobý fenomén aj v Bratislave. In: *Študentská vedecká konferencia PriF UK 2018. Zborník recenzovaných príspevkov.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 1264-1269.

Herda, M. (2005). Aj náročné veci sa dajú riešiť hladko. *eFocus*, 5, 1, 65.

Hes, A. (2001). *Základy maloobchodu.* Praha (ČZU).

Hes, A., Šálková, D., Turčínková, J. (2010). Tendence chování spotřebitelů při nákupu potravin. *Acta Universitatis Bohemaiae Meridionales*, 13, 2, 87-92.

Hickmanns A. L. (1927). *Geographische-Statistischer Universal Taschen Atlas.* Viedeň, Leipzig (Verlag Freytag und Berndt).

Hinrichs, C. C. (2000). Embeddedness and local food systems: notes on two types of direct agricultural market. *Journal of Rural Studies*, 16, 3, 295-303.

Hinrichs, C. C. (2003). The practice and politics of food system localization. *Journal of Rural Studies*, 19, 1, 33-45.

Holec, R. (2011). Globálne záujmy, vojnové ciele Uhorska a rozpad krajín svätoštefanskej koruny. In: Dejmek, J. et al. (eds.). *Zrod nové Evropy. Versailles, St. Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému.* Praha (Historický ústav AV ČR).

Homza, M., Benková, E. (2011a). Počiatky nášho vinárstva epocha Keltov a Rimanov. *Vinič a víno*, 11, 1, 26-27.

Homza, M., Benková, E. (2011b). Víno Veľkej Moravy symbol kresťanskej viery a politického vplyvu. Vinič a víno, 11, 3, 3-5.

Hoq, Z., Kamal S., Chowdhury, E. (2002). The economic impact of e-commerce. *BRAC University Journal*, 2, 2, 49-56.

Horňák, M., Tolmáči, L., Tolmáči, A. (2019). Doprava. In: Gurňák, D. (ed.). *30 rokov transformácie Slovenska.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 255-284.

Hradská, K., Kamenec, I. (2015). *Slovensko v 20. storočí.* (4. zv.). Bratislava (VEDA).

Huddleston, P., Whipple, J., Nattick, R., J., Lee, S. J. (2009). Customer satisfaction in food retailing: comparing specialty and conventional grocery stores. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 37, 1, 63-80.

Hunka, J. (1995). Obchodný život v stredovekých slovenských mestách v konfrontácii s numizmatickymi a archeologickymi nálezmi. *Archaeologia historica*, 20, 1, 585-588.

Hunt, A. R. (2007). Consumer interactions and influences on farmers' market vendors. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 22, 1, 54-66.

Hywel, T. (2000). A review of research on the environmental impact of e-business and ICT Dostupné na: www.google.sk/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fciteseerx.ist.psu.edu %2Fviewdoc %2Fdownload %3Fdoi %3D10.1.1.137.5433 %26rep %3Drep1%26type%3Dpdf&rct=j&q=A%20review%20of%20research%20on%20the%20environmental%20impact%20of%20e-business%20and%20ICT%20&ei=cEOnTd3DL46SswaW_LiUBw&usg=AFQjCNGUFg4CXmTtFS105yAdVjRKDWqKCg [cit. 2011-03-20].

Chad, R. (2004). E-waste and the Greening of the Information Age. Dostupné na: www.scu.edu/ sts/nexus/summer2003/RaphaelArticle.cfm [cit. 2011-03-25].

Chaffey, D. (2007). *E-Business and E-Commerce Management.* Londýn (Pearson Education Ltd).

Chalániová, K. (2018). *Analýza odlišnosti prístupu pre e-obchod a „kamenné“ obchody.* (diplomová práca). Bratislava (Ekonomická univerzita).

Chapman, C. (2010). The Psychology of Web Design. Dostupné na: www.webdesignerdepot.com/2010/05/the- psychology-of-web-design/ [cit. 2011-03-22].

Charreire, H., Casey, R., Salze, P., Simon, C., Chaix, B., Banos, A., Badariotti, D., Weber, Ch., Oppert, J. M. (2010). Measuring the food environment using geographical information systems: a methodological review. *Public Health Nutrition*, 13, 11, 1773-1785.

Cheshire, P. C., Hilber, Ch., Kaplanis, I. (2014). Land Use Regulation and Productivity - Land Matters: Evidence from a UK Supermarket Chain. *Journal of Economic Geography*, 15, 1, 43-73.

Chmelíková, Ľ. (2002). *Obchod – Minulosť, súčasnosť, perspektívy.* Bratislava (Epos).

Chorvát, I. (2015). Premeny životného štýlu - sociologické východiská a predpoklady. *Sociológia*, 47, 1, 5-30.

IATA Travel Center (2019). Dostupné na: www.iatatravelcentre.com [cit. 2019-01-02].

ICSC Research (2005). *Towards a Pan-European Shopping Centre Standard-A Framework for International Comparison.* New York (International Council of Shopping Centers).

Internet world stats: World Internet Users and Population Stats. Dostupné na: www.internetworldstats.com/stats.htm [cit. 2011-03-21].

Isenhour, C. (2011). Can consumer demand deliver sustainable food? Recent research in sustainable consumption policy and practice. *Environment and Society*, 2, 1, 5-28.

Jackson, V., Stoel, L., Brantley, A. (2011). Mall Attributes and Shopping Value: Differences by Gender and Generation Cohort. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 18, 1, 1-9.

Jarossová, M. A. (2015). Nákupné správanie spotrebiteľov a ich postoje k biopotraviním, tradičným a funkčným potravinám. *Stuadia commercialia Bratislavensia*, 8, 31, 372-383.

Jarosz, L. (2000). Understanding agri-food networks as social relations. *Agriculture and Human Values*, 17, 3, 279-283.

Jarosz, L. (2008). The city in the country: Growing alternative food networks in Metropolitan areas. *Journal of Rural Studies*, 24, 3, 231-244.

Joy, L. (2014). *Start a community food garden: The essential handbook.* Londýn (Timber press).

Karlsson, E. B. (2012). *Retail in Rural Regions. Exploring Ways to Support Rural Shops.* Bifrost (Center for Retail Studies, Bifrost University).

Kazimír, Š. (2006). Mestská trhová výroba, remeslo, obchod, ceny a mzdy. In: Kohútová, M., Vozár, J. (eds.). *Hospodárske dejiny Slovenska 1526-1848.* Bratislava (VEDA), s. 38-39.

Kezis, A. S., Toensmeyer, U. C., King, F. R., Jack, R. L., Kerr, H. W. (1984). Consumer acceptance and preference for direct marketing in the Northeast. *Journal of Food Distribution Research*, 15, 38-46.

Kinkor, J. (1996). *Trh a Stát. K čemu potřebujeme filozofii.* Praha (Svoboda).

Kita, J. (2017). *Nákup a predaj: obchodné funkcie priemyselných podnikov.* Bratislava (Wolters Kluwer).

Kita, J., Kita, P., Kita, P., Kollár, P., Jánska, M. (2019). Retail environment in the context of defining consumption patterns on the example of Slovakia. *Studia Ekonomiczne*, 384, 38-50.

Kita, J., Kita, P., Križan, F., Bilková, K., Kunc, J. (2019). *Marketing spotreby.* Bratislava (Univerzita Komenského).

Kita, P. (2017). Nákupné správanie spotrebiteľov: marketingový prístup. In: Križan, F., Bilková, K., Barlík, P. (eds.). *Maloobchod a špecifiká časovo-priestorového správania spotrebiteľov.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 19-52.

Kita, P., Kollar, P. (2018). *Marketing channels in the context of alternative food networks.* Krakov (Towarzystwo Słowaków w Polsce).

Kita, P., Szczyrba, Z., Fiedor, D., Letal, A. (2018). Recognition of business risks when purchasing goods on the Internet using GIS: experience from Slovakia. *Electronic Commerce Research*, 18, 3, 647-663.

Klier, Č. (1893). *Ottův slovník naučný.* (Sedmý díl). Praha (J. Otto).

Klíma, B. (1985). Velkomoravská kovárna na podhradí v Mikulčicích. *Památky archeologické*, 76, 428–455.

Kolektív autorov (2003). *Lexikón svetových dejín.* Bratislava (SPN).

Kolektív autorov (2009). *Atlas světových dějin. 1. díl. Pravěk – Středověk.* Praha (Kartografie Praha).

Kolektív autorov (2010). *Atlas světových dějin. 2. díl. Středověk – Novověk.* Praha (Kartografie Praha).

Kolektív autorov. (2002). *Všeobecný encyklopedický slovník M–R.* Praha (Ottovo nakladatelství).

Konečný, S. (2015). *Náčrt dejín karpatských Rusínov.* Prešov (Prešovská univerzita v Prešove).

Koopmans, M. E., Keech, D., Sovova, L., Reed, M. (2017). Urban agriculture and place-making: Narratives about place and space in Ghent, Brno and Bristol. *Moravian Geographical Reports*, 25, 3, 154-165.

Kotala, D., Bilková, K., Kunc, J., Tonev, P. (2017). Omezené možnosti nakupování (nejen) v centru Brna? Identifikace potravinových pouští. In: Križan, F., Bilková, K., Barlík, P. (eds.). *Maloobchod a špecifiká časovo-priestorového správania spotrebiteľov.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 197-228.

Koudelka, J. (1997). *Spotřební chování a marketing.* Praha (Grada Publishing).

Koudelka, J. (2006). *Spotřební chování a segmentace trhu.* Praha (Vysoká škola ekonomie a manažmentu).

Kováč, D., Dangl, V., Dudeková, G., Gábriš, T., Harušťák, I., Holec, R., Hollý, K., Kačírek, Ľ., Kodajová, D. (2012). *Slováci po rakúsko-uhorskom vyrovnaní: postupujúca modernizácia habsburskej monarchie. Budovanie centralizovaného Uhorska. Maďarizácia. Oslabovanie lojality Slovákov voči Uhorsku.* Bratislava (Literárne informačné centrum).

Krajkovič, R. (2006). Veľkomoravská soľná cesta zdokumentovaná historickou toponýmiou. *Acta Onomastica*, 47, 320-325.

Krasny, M. E., Tidball, K. G. (2017). Community gardens as contexts for science, stewardship, and civic action learning. In: Blum, J. (ed.). *Urban Horticulture: Ecology, Landscape, and Agriculture.* Oakville (Apple Academic Press), s. 1-18.

Krásny, T. (1992). Retailing in Czechoslovakia. *International Journal of Retail & Distribution Managemen*t, 20, 6, 30-33.

Kremský, P. (2008). Bod zlomu pre obchod. Na Slovensku sa plánuje veľa obchodných centier. Týždenník Trend, Bratislava, 11.7.2008, Trend Holding, https://reality.etrend.sk/komercne-nehnutelnosti/bod-zlomu-pre-obchod.html, [cit. 2016-20-05].

Kretter, A., Šimo, D., Nagyová, Ľ., Vicen, M. (2010). *Marketing.* Nitra (SPU).

Kristová, G. (2006). *Základy informačných technológií.* Bratislava (Ekonomická univerzita).

Križan, F. (2009). Globalizácia maloobchodu: definícia základných procesov a ich analýza v slovenskej geografii maloobchodu. *Geografický časopis*, 61, 1, 49-68.

Križan, F., Barlík, P., Bilková, K. (2017). Nákupné správanie mladých spotrebiteľov: Ako často nakupujú? (prípadová štúdia z Bratislavy). *Geografia*, 24, 2, 40-43.

Križan, F., Bilková, K. (2014). Transformácia maloobchodu na území Slovenska. In: Lauko, V. (ed.). *Regionálne dimenzie Slovenska.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 449-478.

Križan, F., Bilková, K. (2019). *Geografia spotreby: úvod do problematiky.* Bratislava (Univerzita Komenského).

Križan, F., Bilková, K., Barlík, P., Kita, P., Šveda, M. (2019). Old and New Retail Environment in a Post-Communist City: Case Study from the Old Town in Bratislava, Slovakia. *Ekonomický časopis*, 67, 8, 879-898.

Križan, F., Bilková, K., Hencelová, P. (2019). Maloobchod a spotreba. In: Gurňák, D. et al. (eds.). *30 rokov transformácie na Slovensku.* Bratislava (Univerzita Komenského), s 309-336.

Križan, F., Bilková, K., Hencelová, P. (2019b). Ďaleko za nákupom? Transformácia maloobchodu v zázemí Bratislavy. In: Šveda, M., Šuška, P. (eds.). *Suburbanizácia: ako sa mení zázemie Bratislavy?* Bratislava (Geografický ústav SAV), s. 209-226.

Križan, F., Bilková, K., Kita, P., Horňák, M. (2015). Potential food deserts and food oases in a post-communist city: Acces, quality, variability and price odf food in Bratislava-Petržalka. *Applied Geography*, 62, 8-18.

Križan, F., Bilková, K., Kita, P., Kunc, J., Barlík, P. (2015). Nákupné centrá v Bratislave a atribúty ovplyvňujúce preferencie spotrebiteľov. *Geografický časopis*, 67, 4, 341-357.

Križan, F., Bilková, K., Kita, P., Siviček, T. (2016). Transformation of retailing in post-communist Slovakia in the context of globalization. *Ekonomie a Manažment E+M*, 19, 1, 148-164.

Križan, F., Bilková, K., Kunc, J., Madajová, M. S., Zeman, M., Kita, P., Barlík, P. (2018). From school benches straight to retirement? Similarities and differences in the shopping behaviour of teenagers and seniors in Bratislava, Slovakia. *Moravian Geographical Reports*, 26, 3, 199-209.

Križan, F., Danielová, K. (2008). „Potravinové púšte" definované na zákalde merania dostupnosti – prípadová štúdia mesta Bratislava. *Urbanisumus a územní rozvoj*, 11, 3, 26-30.

Križan, F., Kunc, J., Bilková, K., Barlík, P., Šilhan, Z. (2017). Development and Classification of Shopping Centers in Czech and Slovak Republics: a Comparative Analysis. *AUC Geographica*, 52, 1, 18-26.

Križan, F., Lauko, V. (2014). *Geografia maloobchodu: úvod do problematiky.* Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).

Križan, F., Riška, M., Bilková, K. (2013). Mapovanie potravinových púšti v rurálnom prostredí: prípadová štúdia z FMR Bratislava. *Ekonomické rozhľady*, 42, 2, 198-209.

Križan, F., Tolmáči, L., Lauko, V. (2008). Identifikácia „potravinových púští" na území mesta Bratislava aplikáciou mier dostupnosti. *Ekonomický časopis*, 53, 10, 959-972.

Kubina, M., Segeč, P. (2007). Najčastejšie dôvody zlyhania projektu e-obchodu. *Pošta, telekomunikácie a elektronický obchod*. 2, 1, 1-5.

Kučera, M. (2002). *Stredoveké Slovensko: cesta dejinami.* Bratislava (Perfekt).

Kunc, J., Križan, F., Bilková, K., Barlík, P., Maryáš, J. (2016). Are there differences in the attractiveness of shopping centres? Experiences from the Czech and Slovak Republics. *Moravian Geographical Reports*, 24, 1, 27-41.

Kunc, J., Maryáš, J., Tonev, P., Frantál, B., Siwek, T., Halás, M., Klapka, P., Szczyrba, Z., Zuskáčová, V. (2013). *Časoprostorové modely nákupního chování české populace.* Brno (Masarykova univerzita).

Kunc, J., Tonev, P., Frantál, B., Szcyzrba, Z. (2012). Nákupní spád, nákupní chování a nákupní centra: příklad brněnské aglomerace (příspěvek ke studiu denních urbánních systémů. *Sociologický časopis*, 48, 5, 879-910.

Lacko, M. (2008). *Slovenská republika 1939-1945.* Bratislava (Perfekt).

Lagardére Travel Retail (2018). Dostupné na: www.lagardere-tr.com [cit. 2018-12-20].

Lambert, J. (2006). One Step Closer to a Pan-European Shopping Center Standard. Illustrating the New Framework With Examples. *Features, Research Review*, 13, 2, 35-40.

Lang, T., Barling, D., Caraher, M. (2009). *Food Policy. Integrating Health, Environment and Society.* Oxford (Oxford Press).

Langenscheidt, F. (2010). *Lexikon der deutschen, Weltmarktführer. Die Königsklasse deutscher Unternehmen in Wort und Bild.* Köln (Deutschche Standards Editionen).

Larsen, K., Gilliland, J. (2008). Mapping the evolution of 'food deserts' in a Canadian city: supermarket accessibility in London, Ontario, 1961-2005. *International Journal of Health Geographics*, 7, 1, 16.

Larsen, K., Gilliland, J. (2009). A farmers' market in a food desert: Evaluating impacts on the price and availability of healthy food. *Health & Place*, 15, 4, 1158-1162.

Latham, J., Moffat, T. (2007). Determinants of variation in food cost and availability in two socioeconomically contrasting neighbourhoods of Hamilton, Ontario, Canada. *Health & Place*, 13, 1, 273-287.

Lawrence, G., Lyons, K., Wallington, T. (2010). *Food security, Nutrition and Sustainability.* Abingdon (Earthscan).

Le Goff, J. Schmitt, J. J. C. (2014). *Encyklopedie středověku.* Praha (Vyšehrad).

Lebel, A., Noreau, D., Tremblay, L., Oberlé, C., Girard-Gadreau, M., Duguay, M., Block, P. (2016). Identifying rural food deserts: Methodological considerations for food environment interventions. *Canadian Journal of Public Health*, 107, 1, 21-26.

Leete, L., Bania, N., Sparks-Ibanga, A. (2012). Congruence and coverage: Alternative approaches to identifying urban food deserts and food hinterlands. *Journal of Planning Education and Research*, 32, 2, 204-218.

Lehuta, M. 2018. Kto bol kto v 1. ČSR a prečo už nie sme takí bohatí, ako vtedy. Trend, 28.10.2018. Dostupné na: www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2018/cislo-43/prva-csr-bola-bohata-na-jej-uroven-voci-zapadu-stale-nesiahame.html [cit. 2019-20-09].

Lengová, M. (2012). Z dejín obchodu na Spiši (15.-17. storočie). *Človek a spoločnosť*, 15, 2, 9-25.

Lesáková, D. (2014). Tendencie spotrebiteľského správania a spotreby v domácnostiach dôchodcov na Slovensku. *Ekonomický časopis*, 62, 8, 823-841.

Letisko Košice: oficiálna stránka (2018). Dostupné na: www.airportkosice.sk [cit. 2018-01-19].

Letvin, E. (2010). The Growth of E-Commerce in International Trade and its Possible Effects on the Environment Dostupné na: www1.american.edu/TED/class/karin/karin1.htm [cit. 2011-03-15].

Letz, R., Vašš, M., Roguľová, J., Podolec, O. (2013). *Slováci pri budovaní základov Československej republiky: prvé desaťročie Československej republiky.* (1. vyd.). Bratislava (Literárne informačné centrum).

Little, R., Maye, D., Ilbery, B. (2010). Collective purchase: Movinglocal and organic foods beyond the niche market. *Environment and Planning A*, 42, 1797-1813.

Lockie, S. (2009). Responsibility and agency within alternative food networks: assembling the "citizen consumer". *Agriculture and Human Values*, 26, 3, 193-201.

Lotte DFS (2019). Dostupné na: www.lottedfs.com [cit. 2019-01-10].

Lukačka, J. (2013). Košice v anjouovskom období s osobitným zreteľom na obchodné kontakty mesta v rámci stredovýchodnej Európy. In: Hajduová, M., Bartoš, M. (eds.). *Košice v súradniciach európskych dejín.* Košice (Archív mesta Košice).

Lukačka, J., Štefánik, M., Bartl, J., Borovský, T., Dvořáková, D., Fábrová, K., Frimmová. E., Hlavačková, M., Hrdina, J., Hudáček, P., Jíšová, K., Kucharská, V., Lukačka, J., Lysá, Ž., Lysý, M., Malaníková, M., Marsina, R., Musílek, M., Nádaská, K., Novák V., Skalská, M., Skladaný, M., Skorka, R., Slezáková, M., Sulitková, Ľ., Šimůnek, R., Vrtel, L., Žemlička, J. (2010). *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie.* Bratislava (Typoset print).

Lukáčová, M. (2017). Benátky a Byzancia v 5.-9. storočí (Vzájomné súvislosti). *Konštantínove listy*, 10, 1, 180-189.

Lyson, T. A., Gillespie, Jr. G. W., Hilchey, D. (1995). Farmers' markets and the local community: bridging the formal and informal economy. *American Journal of Alternative Agriculture*, 10, 3, 108-113.

Macková, B. (2016). *Komunitné záhrady v Bratislave: longform pre denník Denník N.* (Dizertačná práca). Brno (Masarykova univerzita).

Macháček, J. (2015). O Velké Moravě, archeologii raného středověku i o nás samých. *Archeologické rozhledy*, 67, 3, 464-494.

Machek, M. (2012). Retail market structure development in Central Europe. *Central European Business Review*, 1, 3, 22–27.

Majerčák, P. (2008). Charakteristika a vývoj maloobchodu v súčasnosti. Internetové noviny pre rozvoj logistiky na Slovensku 2008. Dostupné na: www.logistickymonitor.sk/index.php?option=com_content&task=view& id=4806&Itemid=31 [cit. 2010-10-03].

Majtán, Š., Dubcová, G., Grančičová, K., Majdúchová, H., Neumanová, A., Rybárová, D., Serina, P., Tóth, M. (2005). *Podnikové hospodárstvo.* Bratislava (Sprint).

Malík, V. (1938). Otvorenie obchodného domu Bohuslav Brouk v Bratislave. In: Z dejín konzumu. Dostupné na: http://ba.foxy.sk/displayimage.php?pid=229. [cit. 2019-26-11].

Malý, K. (1997). *Dějiny Českého a Slovenského práva do roku 1945.* Praha (Linde).

Mariaš, M. (2008). Marketing na internete. In: *Inovácie marketingových a obchodných činností.* Bratislava (Ekonóm).

Markechová, D.,Stehlíková, B., Tirpáková, A. (2011). *Štatistické metódy a ich aplikácie.* Nitra (UKF).

Marsden, T., Morley, A. (2014). *Sustainable Food System. Building a New Paradigm.* Londýn (Earthscan from Routledge, Oxon).

Marsina, R. (2010). K počiatkom stredovekých miest na Slovensku. In: Lukačka, J., Štefánik, M. et al. (eds.). *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie.* Bratislava (Typosetprint), s. 17-28.

Martellozzo, F., Landry, J. S., Plouffe, D., Seufert, V., Rowhani, P., Ramankutty, N. (2014). Urban agriculture: a global analysis of the space constraint to meet urban vegetable demand. *Environmental Research Letters*, 9, 6, 064025.

Martellozzo, F., Landry, J. S., Plouffe, D., Seufert, V., Rowhani, P., Ramankutty, N. (2014). Urban agriculture: a global analysis of the space constraint to meet urban vegetable demand. *Environmental Research Letters*, 9, 6, 064025.

Martin, C. A., Turley, L. W. (2004). Malls and consumption motivation: an exploratory examination of older Generation Y consumers. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 32, 10, 464-475.

Martino, D. (2009). Sustainable cities: No oxymoron. *Ethics, Place and Environment*, 12, 2, 235-253.

Maryáš, J. (1988). *Nadmístní střediska maloobchodu a služeb v ČSSR a jejich sféry vlivu.* Brno (Geografický ústav ČSAV).

Maryáš, J., Kunc, J., Tonev, P., Szczyrba, Z. (2014). Shopping and services related travel in the hinterland of Brno: changes from the socialist period to the present. *Moravian Geographical Reports*, 22, 3, 18-28.

Maslíková, Ľ. (2010). Vývoj osídlenia dolného Ponitria do polovice 14. storočia. Dostupné na: www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/HinoI-2010-2b.pdf [cit. 2019-20-09].

Matusitz, J. (2012). Cathedrals of Consumption. In: Ritzer, G. (Ed.). *The Wiley-Blackwell encyclopedia of globalization.* Chichester (Wiley-Blackwell).

Matušovičová, M. (2018). Vybrané globálne trendy vývoja obchodu a ich prejavy vo svetovom a európskom retailingu. *Studia commercialia Bratislavensia*, 39, 11, 42-51.

McCormick, M. (2001). *Origin of the European economy: Communications and Commerce AD 300-900.* Cambridge (Cambridge University Press).

McCullough, E. B., Pingali, P., Stamoulis, K. G. (2008). *The Transformationof Agri-Food Systems. Globalization, Supply Chain and Smallholder Farmers.* Londýn (Earthscan).

McEntee, J., Agyeman, J. (2010). Towards the development of a GIS method for identifying rural food deserts: Geographic access in Vermont, USA. *Applied Geography*, 30, 165-176.

McKinnon, R. A., Reedy, J., Morrissette, M. A., Lytle, L. A., Yaroch, A. L. (2009). Measures of the food environment: a compilation of the literature, 1990–2007. *American Journal of Preventive Medicine*, 36, 4, 124-133.

Menon, K., Dubé, L. (2000). Ensuring greater satisfaction by engineering salesperson response to customer emotions. *Journal of Retailing*, 76, 3, 285-307.

Middle, I., Dzidic, P., Buckley, A., Bennett, D., Tye, M., Jones, R. (2014). Integrating community gardens into public parks: An innovative approach for providing ecosystem services in urban areas. *Urban Forestry & Urban Greening*, 13, 4, 638-645.

Michelsen J, Hamm U, Wynen E, Roth E, (1999). *The European Market for Organic Products: Growth and Development. Organic Farming in Europe.* Stuttgart (University of Hohenheim).

Milestad, R., Westberg, L., Geber, U., Björklund, J. (2010). Enhancing adaptive capacity in food systems: learning at farmers' markets in Sweden. *Ecology and Society*, 15, 3, (nečíslované).

Mišulin, A. (1949). *Kniha dejepisu pre I. triedu škôl III. stupňa.* Bratislava (Štátne nakladateľstvo v Bratislave).

Mitríková, J. (2008). *Geografické aspekty transformácie maloobchodu a nákupného správania sa na Slovensku (prípadové štúdie z miest Prešova Košice).* Prešov (Prešovská univerzita v Prešove).

Mitríková, J. (2011). Vplyv globalizácie maloobhocu na nákupné správanie sa zákazníkov a ich akceptáciu veľkoplošných predajní. *Folia Geographica*, 17, 2, 255-273.

Mitríková, J. (2017a). *Geografia maloobchodu (vybrané kapitoly).* Prešov (BOOKMAN).

Mitríková, J. (2017b). Úvod do problematiky nákupných centier. *Mladá Veda*, 5, 8, 87-111.

Mitriková, J., Šenkova, A., Antoliková, S., Parová, V. (2016). The analysis of shopping behaviour in the context of spending leisure time activities of consumers in the chosen shopping centres in Vienna (Austria). *Економічний часопис*, 21, 161, 71-74.

Mládek, J., Káčerová, M., Stankovičová, I. (2018). Regional Differentiation of Population Ageing in Europe. *Geographia Cassoviensis*, 12, 1, 92-109.

Molnárová, M. (2018). Sedmohradské knieža a poľský kráľ Štefan Báthory. Jeho život, pramene a zdroje. In: Hasarová, Z., Palárik, M. (eds.). *Vox discipuli historiae VI. (Zborník prác študentov Katedry histórie FF UKF v Nitre).* Nitra (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre), s. 144-192.

Monroe, K. B., Guiltinan, J. P. (1980). Identifying and Analyzing Consumer Shopping Strategies. *Advances of Consumer Research*, 7, 745-748.

Morgan, K., Marsden, T., Murdoch, J. (2006). *Worlds of food: Place, power, and provenance in the food chain.* Oxford (Oxford University Press).

Mueller et al. (2000). *Informačné systémy pre elektronické obchodovanie.* Košice (Elfa).

Mulangu, F., Clark, J. (2012). Identifying and measuring food deserts in rural Ohio. *Journal of Extension*, 50, 3, 3FEA6.

Müller, H. et al. (2004). *Dějiny Německa.* Praha (NLN).

Mundy, J., H. (2008). *Evropa vrcholného středověku 1150-1300.* Praha (Vyšehrad).

Murdoch, J., Marsden, T., Banks, J. (2000). Quality, nature, and embeddedness: Some theoretical considerations in the context of the food sector. *Economic Geography*, 76, 2, 107-125.

Murphy, D. (2016). One Belt One Road: international development finance with Chinese characteristics. In: Davies, G., Goldkorn, J., Tomba, L. (eds.). *Pollution.* Canberra (ANU Press), s. 245-252.

Nájdený, R., Križan, F., Bilková, K., Sládeková Madajová, M., Gurňák, D. (2019). Consumer behaviour of seniors visiting shopping malls: case study from Bratislava. *Folia Geographica*, 61, 2, 126-143.

Ňarjaš, D. (2007). Elektronický obchod v cvičnej firme. Dostupné na: http://siov.cmsromboid.sk/vdok_simple-elektronicky-obchod-v-cvicnej-firme/9440s10001c [cit. 2011-03-25].

Národná rada SR.: Zákon 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode a o zmene a doplnení zákona č.128/2002 Z.z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľ a ao zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č.284/2002 Z.z. Bratislava (Národná Rada SR), Dostupné na: www.informatizacia.sk/ext_dok-zakon_22-2004_o_el_obchode/3461c [cit. 2011-3-14].

National Farm Retail Market Association. (2008). What is a farmers'market and what makes them special. Dostupné na: www.farmersmarkets.net/#special. [cit. 2008-15-05].

Nicolson-Lord, D. (1997). Good for the planet, good for the cow. Green *Futures: The Magazine of Forum for the Future*, June/July, 24-25.

Niederle, L. (1925). *Slovanské starožitnosti. Základy kulturních starožitností slovanských.* (Díl III. Svazek 2). Praha (Nakladatelství Bursíka a Kohouta).

Norberg-Hodge, H. (1995). From catastrophe to community. *Resurgence*, 171, 12-14.

Očovský, Š. (1974). Priestorové črty tovarovej výmeny. In: Plesník, P. et al. (eds.). *Slovensko – Ľud.* Bratislava (Obzor), s. 211-242..

Orbach, M. (1998). Cornucopia in California. *Living Earth: the Magazine of the Soil Association*, 198, 8-11.

Paddison, A., Calderwood, E. (2007). Rural retailing: a sector in decline? *International Journal of Retail & Distribution Management*, 35, 2, 136-155.

Palermo, C., Gardiner, B., Gee, C., Charaktis, S., Blake, M. (2017). A mixed-methods impact evaluation of the feasibility of an initiative in small rural stores to improve access to fruit and vegetables. *Australian Journal of Primary Health*, 22, 6, 545-553.

Patay, T. (2018). Immigration and Regional Competitiveness-Relevant Theories in the Migration Research and in the Regional Science. *Deturope*, 10, 1, 71-81.

Paxton, A. (1994). *The Food Miles Report: the Dangers of Long Distance Food Transport.* Londýn (SAFE Alliance).

Peiffer-Smadja, O., Torre, A. (2018). Retail Decentralization and Land Use Regulation Policies in Suburban and Rural Communities: The Case of the Ile-de-France Region. *Habitat International*, 72, 27-38.

Peková, J., Pilný, J., Jetmar, M. (2012). *Veřejný sektor - řízení a financování.* Praha (Wolters Kluwer).

Perlín, R., Kučerová, S., Kučera, Z. (2010). Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*, 115, 2, 161-187.

Petr, O. (2015). *Regionální diferenciace demografického vývoje venkovských oblastí ČR.* Brno (Masarykova univerzita).

Philips, A. (2013). *Designing urban agriculture: a complete guide to the planning, design, construction, maintenance, and management of edible landscapes.* Hoboken (John Wiley and Sons).

Phillips, W. D. (1985). *Slavery from Roman Times to the Early Transatlantic Trade.* Manchester (Manchester University Press).

Pitt, M., Musa, Z. N. (2009). Towards defining shopping centres and their management systems. *Journal of Retail & Leisure Property*, 8, 1, 39-55.

Podstupka, P. (2010). Aj v internetovom obchode budú kabíny. Dostupné na: www.hnonline.sk/slovensko/c1-47325180-aj-v-internetovom-obchode-budu-kabinky [cit. 2019-06-10].

Pokorska, B., Maleszyk, E. (2002). *Koncentracja i integracja w handlu wewnetrznym.* Varšava (Polskie wydawnictwo naukowe).

Pourias, J., Aubry, C., Duchemin, E. (2016). Is food a motivation for urban gardeners? Multifunctionality and the relative importance of the food function in urban collective gardens of Paris and Montreal. *Agriculture and Human Values*, 33, 2, 257-273.

Pravda, J., Kusendová, D. (2004). Počítačová tvorba tematických máp. Bratislava (Univerzita Komenského).

Pražská, L., Jindra, J., Davidová, P., Yves-Fréderic, L. (2002). *Obchodní podnikání – Retail Management.* Praha (Management Press).

Profantová N., Profant, M. (2014). Modernizace moravské medievistiky? *Archeologické rozhledy*, 66, 1, 127-140.

Průcha, V., Geršlová, J., Hadrabová, A., Kalinová, L., Vencovský, F., Šulc, Z. (2009). *Hospodářské a sociální dějiny Československa. 1918-1992.* (2. díl), Období 1945-1992. Brno (Doplněk).

Pulpitlová, M. (2003). Transformácia maloobchodnej siete v SR. In: Novák, S., (ed.). *Geografie IV: Geografické aspekty středoevropského prostoru.* Brno (Masarykova univerzita), s. 133-137.

Rajaraman, V. (2010). *Essentials of e-commerce technology.* New Delhi (PHI Learning).

Ratajczak, D. (2016). O čem se nemluví: Židé byli největšími obchodníky s otroky. 12.6.2016. Rubrika: HISTORIE.

Regionálna rozvojová agentúra dolný Zemplín: Slovník výrazov projektového managementu. Dostupné na: www.rradz.sk/vyuka/PM-SK/slovnik-pm.htm [cit. 2011-03-25].

Reid, N., Gatrell, J. D., Ross, P. S. (2012). *Local Food Systems In Old Industrial Regions. Concepts, Spatial Context, and Local Practices.* New York (Routledge).

Renting, H., Marsden, T., Banks, J. (2003). Understanding alternative food networks: exploring the role of short food supply chains in rural development. *Environment and Planning A*, 35, 3, 393-411.

Renting, H., Wiskerke H. (2010). New emerging roles for public institutions and civil society in the promotion of sustainable local agro-food systems. In: 9th European IFSA symposium, 4–7 July 2010, Viedeň.

RetailNews (2018). Venkovský obchod bojuje o přežití. Dostupné na: https://retailnews.cz/2018/01/08/venkovsky-obchod-bojuje-o-preziti [cit. 2019-15-06].

Reutterer, T., Teller, Ch. (2009). Store format choice and shopping trip types. *International Journal fo Reatial and Distribution Management*, 37, 8, 695-710.

Richterová, K. et al. (2007). *Marketingový výskum.* Bratislava (Ekonóm).

Ritzer, G. (1999). *Enchanting a Disenchanted World: Revolutionizing the Means of Consumption.* Londýn (Pine Forge Press).

Rochovská, A., Káčerová, M., Ondoš, S. (2014). *Výskumné metódy v humánnej geografii a ich aplikácie.* Bratislava (Univerzita Komenského v Bratislave).

Roininen, K., Arvola, A., Lähteenmäki, L. (2006). Exploring consumers' perceptions of local food with two different qualitative techniques: Laddering and word association. *Food Quality and Preference*, 17, 1-2, 20-30.

Ronse, W., Boussauw, K., Lauwers, D. (2015). Shopping Centre Siting and Modal choice in Belgium: a Destination-Based Analysis. *European Planning Studies*, 23, 11, 2275-2291.

Rusnák, J., Takáč, M. (2019). Priemysel. In: Gurňák, D. (ed.). *30 rokov transformácie Slovenska.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 229-254.

Rutten, L. F., Yaroch, A. L., Story, M. (2011). Food Systems and Food Security: A Conceptual Model for Identifying Food Systems Deficiencies. *Journal of Hunger & Environmental Nutriotion*, 6, 3, 239-246.

Ruttkay, M. (1991). Výskum hradu v Topoľčiankach. *Archaeologia historica*, 16, 255-267.

Sadler R. C., Gilliland, J. A, Arku, G. (2013). Community development and the influence of new food retail sources on the price and availability of nutritious food. *Journal of Urban Affairs*, 35, 4, 471-491.

Sedláček, J. (2006). *E-komerce – internetový a mobil marketing od A do Z.* Praha (Nakladatelství BEN).

Shaw, H. (2006). Food Deserts: Towards the Development of a Classification. *Geografiska Annaler, Series B: Human Geography*, 88, 2, 231-247.

Shi, Y. S., Wu, J., Wang, S. Y. (2015). Spatio-temporal features and the dynamic mechanism of shopping center expansion in Shanghai. *Applied Geography*, 65, 93-108.

Singleton, A. D., Dolega, L., Riddlesden, D., Longley, P. A. (2016). Measuring the spatial vulnerability of retail centres to online consumption through a framework of e-resilience. *Geoforum*, 69, 5-18.

Sláma-Bojenický, F. J. (1838). *Obraz minulosti starožitného města Prachatic.* Praha (Vydal Jan Host. Pospíšil).

Slezáková, M. (2010). Obchodné aktivity košických mešťanov ako špecifický prejav komunikácie s okolitým svetom. In: Lukačka, J., Štefánik, M. et al. (eds.). *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie.* Bratislava (Typoset print), s. 178-186.

Smoyer-Tomic, K. E., Spence, J. C., Amrhein, C. (2006). Food deserts in the prairies? Supermarket accessibility and neighborhood need in Edmonton, Canada. *The Professional Geographer*, 58, 3, 307-326.

Sobal., J., Khan, L. K., Bisogni, C. (1998). A Conceptual Model of the Food And Nutrition System. *Social Science & Medicine*, 47, 7, 853-863.

Solomon, M., Bamossy, G., Askegard, S., Hogg, M. K. (2006). *Consumer behaviour: A European Perspective.* Londýn (Prentice Hall).

Sommer, R., Herrick, J., Sommer, T. R. (1981). The behavioral ecology of supermarkets and farmers' markets. *Journal of Environmental Psychology*, 1, 1, 13-19.

Sommer, R., Wing, M. (1980). Farmers' markets please their customers. *California Agriculture*, 34, 4, 10-12.

Spilková, J. (2012). *Geografie maloobchodu a spotřeby: věda o nakupování.* Praha (Karolinum).

Spilková, J. (2016). *Alternativní potravinové sítě: Česká cesta.* Praha (Karolinum).

Spilková, J. (2017). Producing space, cultivating community: the story of Prague´ s new community gardens. *Agriculture and Human Values*, 34, 4, 887-897.

Spilková, J. (2018). Tell Me Where You Shop, and I Will Tell You Who You Are: Czech Shopper Profiles According to Traditional, Large-Scale and Alternative Retail Options. *Moravian Geographical Reports*, 26, 3, 186-198.

Spilková, J., Fendrychová, L., Syrovátková, M. (2013). Farmers' markets in Prague: a new challenge within the urban shoppingscape. *Agriculture and Human Values*, 30, 2, 179-191.

Spilková, J., Hocheľ, M. (2009). Toward the Economy of Pedestrian Movement in Czech and Slovak Shopping Malls. *Environment and Behavior*, 41, 3, 443-455.

Spilková, J., Perlín, R. (2013). Farmers' markets in Czechia: Risks and possibilities. *Journal of Rural Studies*, 32, 220-229.

Spilková, J., Radová, L. (2011). The formation of identity in teenage mall microculture: A case study of teenagers in Czech malls. *Czech Sociological Review*, 47, 3, 565-587.

Spilková, J., Vágner, J. (2017). Food gardens as important elements of urban agriculture: Spatio-developmental trends and future prospects for urban gardening in Czechia. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography*, 72, 1, 1-12.

Stanciu, S. (2015). The Romanian Retail Food Market - Survival or Success for Domestic Companies. *Procedia Economics and Finance*, 23, 1584-1589.

Stiglitz, J. E. (1997). *Ekonomie veřejného sektoru.* Praha (Grada Publishing).

Stone, G. P. (1954). City Shoppers and Urban Identification: Observations on the Social Psychology of City Life. *American Journal of Sociology*, 60, 1, 36-45.

Suchý, M. (1974). *Dejiny Levoče 1.* Košice (Východoslovenské vydavateľstvo).

Sulastini, S., Fedorko, I., Bačík, R., Fedorko, R. (2018). An analysis of online consumer shopping behaviour. *Polish Journal of Management Studies*, 18, 2, 338-349.

Syrovátková, M. (2017). *Alternativní potravinové sítě v postkomunistickém kontextu: Farmářské trhy a farmářské obchody v Česku.* (Dizertačná práca). Praha (Univerzita Karlova v Prahe).

Syrovátková, M., Spilková, J. (2015). Authenticity threats on farmers' markets: a lesson gained from Ireland. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 59, 1, 5-20.

Szczyrba, Z. (2005). *Maloobchod v ČR po roce 1989. Vývoj a trendy se zaměřením na geografickou organizaci.* Olomouc (Univerzita Palackého).

Szczyrba, Z., Fiedor, D., Kunc, J. (2013). Služby ve venkovských regionech Česka - kvantitativní hodnocení změn v uplynulém transformačním období (příspěvek ke studiu venkova). In: Klímová, V., Žítek, V. (eds.). *XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách.* Brno (Masarykova univerzita), s. 212-222.

Šik, O. (1991). *Ekonomický růst, nerovnováhy a hospodářská politika. Slezská univerzita. Obchodně podnikatelská fakulta.* Ostrava (Litera Nova).

Šilhan, Z. (2018). Vybavenost obcí Jihomoravského kraje. In: Klimová, V., Žítek, V. (eds.). *XXI. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách.* Brno (Masarykova univerzita), s. 374-380.

Škamlová, L., Klobučník, M. (2019). Poľnohospodárstvo. In: Gurňák, D. (ed.). *30 rokov transformácie Slovenska.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 221-228.

Šmátrala, M. (2008). *Živnostenské právo.* Bratislava (Akadémia Policajného zboru).

Štefánik, M. (2017). Banské mestá na Slovensku do roku 1500. Hospodárske pomery, ťažba a svetový obchod s drahými a farebnými kovmi na sklonku stredoveku. In: *Majster Pavol z Levoče. Ruky a zlato v službe ducha.* Bratislava (SNM - Historické múzeum), s. 9-25.

Štefko, R. et al. (2012). *Základy marketingu.* Prešov (Bookman).

ŠÚ SR, DATAcube (2015). Údaje z rôznych štatistických okruhov. Dostupné na: http://datacube.statistics.sk [cit-2018-09-10].

Šveda, M., Križan, F. (2012). Prejavy komerčnej suburbanizácie vo vybraných odvetviach hospodárstva v zázemí Bratislavy. *Ekonomický časopis*, 60, 5, 460-481.

Tansey, G., Worsley, T. (1995). *The Food System. A Guide.* Londýn (Earthscan).

Tax Free Travel (2018). Dostupné na: www.taxfreetravel.com [cit. 2018-12-12].

The Shilla Duty Free (2018). Dostupné na: www.shilladfs.com [cit. 2018-12-20].

Thomas, A., Garland, R. (2004). Grocery shopping: list and non-list usage. *Marketing Intelligence & Planning*, 22, 6, 623-635.

Timothy, D. (2005). *Shopping Tourism, Retailing and Leisure.* Clevedon (Channel View Publications).

Tkáč, M. (2005). *Hospodárske dejiny: stručný prehľad.* Bratislava (Ekonóm).

Today I Found Out (2018). Dostupné na: www.todayifoundout.com [cit. 2018-11-10].

Toffler, A., Tofflerová, H. (1995). *Utváranie novej civilizácie. Politika tretej vlny.* Bratislava (Open Windows).

Tolmáči, L. (2002). *Dostupnosť miest Slovenska.* Bratislava (MAPA Slovakia).

Tonev, P., Halás, M., Klapka, P. (2018). Prostorová neurčitost funkčních regionů: porovnání pracovní dojížďky v letech 1991–2011. In: Klímová, V., Žítek, V. (eds.). *XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách.* Brno (Masarykova univerzita), s. 285-292.

Tregear, A. (2001). *What is a'typical Local Food'?: An Examination of Territorial Identity in Foods Based on Development Initiatives in the Agrifood and Rural Sectors.* Newcastle (Centre for Rural Economy, Department of Agricultural Economics and Food Marketing, University of Newcastle upon Tyne).

Tregear, A. (2011). Progressing knowledge in alternative and local food networks: Critical reflections and a research agenda. *Journal of Rural Studies*, 27, 4, 419-430.

Trembošová, M. (2010). Vybrané aspekty transformácie maloobchodu v meste Nitra v rokoch 1992 – 2008. *Geografický časopis*, 62, 1, 49-73.

Trembošová, M. (2012). *Geografické aspekty maloobchodnej siete mesta Nitra.* Nitra (UKF Nitra).

Trembošová, M., Dubcová, A. (2013). Vývoj maloobchodu v Nitre v nových trhových podmienkach po roku 1989. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 57, 2, 213-230.

Trembošová, M., Dubcová, A. (2016). Špecifiká nákupného správania v nákupnom centre City Aréna v meste Trnava. *Geografické informácie*, 20, 2, 326-340.

Trembošová, M., Dubcová, A., Civáň, M. (2016). *Geografické aspekty maloobchodnej siete mesta Trnava a nákupné správanie jej obyvateľstva.* Nitra (Univerzita Konštantína Filozofa).

Trembošová, M., Dubcová, A., Kramáreková, H., Nagyová, Ľ. (2016). *Nákupné správanie obyvateľstva mesta Nitry – vývoj a zmeny.* Nitra (Slovenská poľnohospodárska univerzita).

Trembošová, M., Dubcová, A., Štubňová, M. (2019). The specifics of retail network´s spatial structure in the city of Žilina. *Geographica Cassoviensis*, 13, 2, 228-245.

Trembošová, M., Tremboš, P. (2009). Etapy vývoja maloobchodnej siete mesta Nitra v období rokov 1992-2008. *Acta Geogrpahica Universitatis Commenianae*, 53, 1, 123-138.

Trobe, H. L. (2001). Farmers' markets: consuming local rural produce. *International Journal of Consumer Studies*, 25, 3, 181-192.

Tropp, D. Barham, J. (2008). *National Farmers Market Summit: Proceedings Report. Marketing Services Division.* Washington (USDA Agricultural Marketing Service).

Třeštík, D. (2000). Veliké město Slovanů jménem Praha. Státy a otroci ve střední Evropě v 10. století. In: Polanský, L., Sláma, J., Třeštík, D. (eds.). *Přemyslovský stát kolem roku 1000.* Praha (NLN), s. 49-70.

Ťukot, M. (2013). *Krídla Košíc: o košických letiskách, lietadlách a ľuďoch okolo nich.* Cheb (Svět křídel).

Turley, L. W., Milliman, R. E. (2000). Atmospheric effects on shoppin behaviour: A review of the experimental evidence. *Journal of Business Research*, 49, 2, 193-211.

Turner, B. (2011). Embodied connections: sustainability, food systems and community gardens. *Local Environment*, 16, 6, 509-522.

Turner, B., Henryks, J., Pearson, D. (2010). Community garden conference: Promoting sustainability, health and inclusion in the city. Proceedings, s. 7-8.

van Leeuwen, E. S., Rietveld, P. (2011). Spatial Consumer Behaviour in Small and Medium-sized Towns. *Regional Studies*, 45, 8, 1107-1119.

Vaněček, V. (1974). *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945.* Praha (Orbis).

Veber, V., Hlavačka, M., Měřínsky, Z., Polívka, M., Vorel, P., Wihoda, M. (2010). *Dějiny Rakouska.* Praha (NLN).

Verdon, P. (2008). História Soľnej Bane. *Enviromagazín*, 5, 30-31.

Verešová, N. (2008). Vývoj chápania geografického termínu Sklavínia v historických prameňoch 6.-14. storočia. *Historický zborník MS*, 1, 124-143.

Viestová, K. (2001). Obchodné domy na Slovensku. *Obchod*, 6, 11, 12-13.

Vilínová, K., Dubcová, A. (2012). Comaprison of selected indicators of population health in Slovakia and thje European Union. In: Svobodová, H. (ed.). *Geography and Geoinformatics: Challenge for Practise and Education.* Brno (Masarykova univerzita), s. 124-131.

Viniczai, A. (2015). Economic and advertising trends in Central and Eastern Europe. In: Analysis, Cannual report. Dostupné na: https://wecan.net/economic-and-advertising-trends-in-cee [cit. 2019-06-10].

Vitkóová, A. (2014). Živnostenská správa v období dualizmu 1867-1918). *Visegrad Journal on Human Rights*, 2, 82-86.

Vitus, R. I. (1999). *The future of duty-free retailing. Developments and trends in Europe and the Middle East. FT Management Report (Vol. 1.).* Londýn (Financial Times Business Ltd).

Vlčková, J. (2015). *Encyklopedia mytologie germánských a severských národů.* Praha (Libri).

Vojáček, L. (2008). *Právne dejiny Slovenska II.* Bratislava (BVŠP).

Vosoba, P. (2011). *Starý svet obchodu sa rúca...prekvapujúco nikomu nechýba. Forbes.* Bratislava (Business Consulting & Media).

Všeobecný encyklopedický slovník M – R. Praha (Ottovo nakladatelství).

Vuylsteke, A., Van Huylenbroeck, G., Collet, E., Mormont, M. (2005). Exclusion of farmers as a consequence of quality certification and standardisation. *Cahiers Options Méditerranéennes*, 64, 291-306.

Wandruszka, A., Urbantisch, P. (1975). *Die Habsburgermonarchie – band 2.*

Watts, D. C. H., Leat, P., Revoredo-Gihas, C. (2011). Local Food Activity in Scotland: Empirical Evidence and Research Agenda. *Regional Studies*, 45, 9, 1187-1205.

Weclawowicz, G. (1990). Miasto polskie v transformacji – ksztaltowanie sie miasta postsocialistycznego. In: Kaczmarek, J. (ed.). *XI Konwersatorium Wiedzy o Mieście. Zróznicovanie prszestrzenne struktur spolocznych w duzych miastach.* Lodž (Łódzkie Towarzystwo Naukowe), s. 33-43.

Weinberg, Z. (2000). No place to shop: food access lacking in the inner city. *Race, Poverty & The Environment*, 22-24.

Whatmore, S., Stassart, P., Renting, H. (2003). What's alternative about alternative food networks? *Environment and Planning A*, 35, 3, 389-391.

Whelan, A., Wrigley, N., Warm, D., Cannings, E. (2002). Life in a „Food Desert“. *Urban Studies*, 39, 11, 2083-2100.

Wilk, W. (2006). The services sector in the new socio-economic reality. In: Czerny, M. (ed.). *Poland in the Geographical Centre of Europe.* New York (Nova Science Publisher), s. 165-184.

Wolf, M. M., Spittler, A., Ahern, J. (2005). A profile of farmers' market consumers and the perceived advantages of produce sold at farmers' markets. *Journal of Food Distribution Research*, 36, 192-201.

Wrigley, N. (2002). Food deserts in British cities: Policy context and research priorities. *Urban Studies*, 39, 11, 2029-2040.

Zákon č. 530/2011 § 31 Zákon o spotrebnej dani z alkoholických nápojov.

Zeman, M. (2017). Sociokultúrny profil návštevníkov nákupných centier na Slovensku: zistenia z empirického prieskumu. In: Križan, F., Bilková, K., Barlík, P. (eds.). *Maloobchod a špecifiká časovo-priestorového správania spotrebiteľov.* Bratislava (Univerzita Komenského), s. 53-70.

Zepeda, L., Li, J. (2006). Who buys local food? *Journal of Food Distribution Research*, 37, 1-11.

Zubriczký, G. (2019). Súčasné trendy regionálneho rozvoja Slovenska. In: Klimová, V., Žítek, V. (eds.). *XXII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách.* Brno (Masarykova univerzita), s. 125-129.

Zukin, S., Maguire, J. S. (2004). Consumers and consumption. *Annual Review of Sociology*, 30, 173-197.

Zuskinová, I. (2011). *Múzeum v Soľnom úrade.* Žilina (ŽSK).

Internetové zdroje:

http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_DEM/om7101rr/Po%C4%8Det%20obyvate%C4%BEov%20pod%C4%BEa%20pohlavia%20-%20obce%20(ro%C4%8Dne)%20%5Bom7101rr%5D

http://www.magnavia.eu/magna-via/prierez-historiou-cesty-magna-via

http://www.magnavia.eu/magna-via/prierez-historiou-cesty-magna-via

http://www.pravnelisty.sk/clanky/a291-chammurapiho-zakonnik

http://www.starapraha.cz/historie-praha-karlovo-namesti.php

https://architecture21st.webnode.sk/mesta/historia/

https://ekonomika.sme.sk/c/4948834/slovensko-bolo-vzdy-dolezitou-krizovatkou-obchodnych-ciest.html#ixzz63Rcb6PCH

https://myzahorie.sme.sk/c/5228907/gazdovsky-spolok-v-sobotisti-bol-prvym-uverovym-druzstvom-v-europe.html

https://solnacesta.webnode.sk/historicke-solne-cesty

https://www.asb.sk/architektura/komercne-objekty

https://www.financnytrh.com/11-spolocnosti-ktore-utvarali-moderny-svet

www.zeleznacesta.sk

O AUTOROCH

Mgr. Kristína Bilková, PhD. (1989) je samostatnou vedeckou pracovníčkou na Geografickom ústave Slovenskej akadémie vied. Je autorkou viacerých štúdií hodnotiacich nákupné správanie spotrebiteľov, lokalizáciu maloobchodu a služieb a ich dostupnosť. Pozornosť výskumných aktivít zamerala na maloobchod nielen v meste, ale aj na vidieku. Spoluorganizuje tematické kolokviá zamerané na maloobchod a spotrebu.

RNDr. Katarína Danielová, PhD. (1972) pôsobí na Katedre regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Vo svojom výskume sa zameriava na urbánnu geografiu (predovšetkým problematiku transformácie), gender geografiu a na geografiu maloobchodu so zameraním na potravinársky maloobchod.

Ing. Jamal Hasan, PhD. (1969) pôsobí na Obchodnej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave. Súčasný výskum zameriava na e-commerce, web technológie a analýzu techno-ekonomických parametrov v elektrizačnej sústave. Vo výskumný aktivitách spolupracuje s viacerými domácimi (Univerzita Komenského, Sociologický ústav SAV) a zahraničnými pracoviskami (American International University – Bangladesh, University of Melbourne, Illinois Univerzity).

Mgr. Petra Hencelová (1994) je doktorandkou na Katedre regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Vo výskumnej činnosti sa zameriava na maloobchod a spotrebu v urbánnom prostredí. Špecializuje sa na alternatívne potravinové siete (komunitné záhrady, farmárske trhy, farmárske obchody, predaj z dvora a pod.) a lokálnu spotrebu.

doc. RNDr. František Križan, PhD. (1979) pôsobí na Katedre regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Jeho vedecko-výskumné aktivity sú zamerané najmä na geografiu maloobchodu a spotreby a geomarketing. Je autorom a spoluautorom viacerých monografií zameraných na témy regionálnej a humánnej geografie.

doc. RNDr. Josef Kunc, PhD. (1973) pôsobí na Katedre regionálnej ekonomiky a správy na Ekonomicko-správnej fakulte Masarykovej univerzity v Brne. Vo svojom výskume sa zameriava na problémy demografických trendov v kontexte nákupného správania spotrebiteľov, lokalizáciou, marketingom a manažmentom maloobchodu a všeobecne metropolizačnými procesmi. Je autorom mnohých vedeckých článkov v domácich i zahraničných karentovaných časopisoch a spoluautorom monografií

či kapitol v monografiách orientovaných na ekonomickú geografiu, regionálnu vedu a regionálnu ekonómiu. Dlhodobo spolupracuje s Ústavom geoniky AV ČR a s kolegami z krajín Vyšehradskej skupiny, najmä Slovenska a Poľska.

Mgr. Richard Mehlfärber (1993) je absolventom Fakulty manažmentu Prešovskej univerzity v Prešove. V súčasnosti je zamestnaný v Travel Value & Duty Free na medzinárodnom letisku v Košiciach, kde počas štúdia absolvoval niekoľko krát priebežnú prax.

RNDr. Jana Mitríková, PhD. (1978) pôsobí na Katedre turizmu a hotelového manažmentu Fakulty manažmentu Prešovskej univerzity v Prešove. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti sa zaoberá problematikou humánnej geografie, predovšetkým problematikou geografie cestovného ruchu, analýzou predpokladov jeho rozvoja a v neposlednom rade aj geografiou maloobchodu.

Bc. Šimon Opravil (1997) je študentom na Katedre regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Vo výskumnej činnosti sa zameriava na geografiu maloobchodu a využitie lokalizačných dát mobilných operátorov v geografickom výskume.

RNDr. Mgr. Anna Tolmáči, PhD. (1983) pôsobí na Katedre regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Vo svojom výskume sa zameriava na geografiu potravinových systémov, potravinovú bezpečnosť a rozvojovú spoluprácu. Zapojila sa do rozvojových projektov vo viacerých krajinách sveta.

prof. RNDr. Ladislav Tolmáči, PhD. (1960) je vedúci Katedry regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Jeho vedecko-výskumné aktivity sú zamerané najmä na dostupnosť, geografickú analýzu malých regiónov, geografiu cestovného ruchu, didaktiku geografie a geografiu potravinových systémov. Je autorom a spoluautorom viacerých monografií zameraných na témy regionálnej geografie a geografických učebníc pre všetky typy škôl. Je prezidentom Slovenskej geografickej spoločnosti.

RNDr. Miroslava Trembošová, PhD. (1975) pôsobí na Katedre geografie a regionálneho rozvoja, Fakulta prírodných vied, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Zaoberá sa humánno-sociálnou a aplikovanou geografiou so zameraním na geografiu maloobchodu a dopravy. V rámci geografie maloobchodu študuje geografické aspekty maloobchodnej siete veľkých (Nitra, Trnava, Žilina, Trenčín) a malých (Piešťany, Topoľčany, Zlaté Moravce, Levice) miest Slovenska a problematikou nákupného

správania obyvateľov. Objektom jej záujmu je tiež manažment a marketing územia. K jej najdôležitejším knižným prácam možno zaradiť vedecké monografie „Geografické aspekty maloobchodnej siete mesta Nitra“ (2012), „Nákupné správanie obyvateľov mesta Nitra“ (2016) a „Geografické aspekty maloobchodnej siete mesta Trnava a nákupné správanie jej obyvateľov“ (2016).

Ing. Zdeněk Šilhan (1989) pôsobí na Katedre regionálnej ekonomiky a správy na Ekonomicko-správnej fakulte Masarykovej univerzity v Brne. Vo svojom výskume sa zameriava na priestorové aspekty komerčných obslužných funkcií vo vidieckom priestore, ich bariéry a možnosti riešenia. Jeho ďalší témou je spolupráca obcí, neziskového a podnikateľského sektora na platforme miestnych akčných skupín a jej budúce nastavenie. V minulosť sa jeho výskumná činnosť dotkla téme zmenšujúcich sa miest. Dlhodobo pôsobí aj v konzultačnej spoločnosti GaREP, spol. s r.o., kde sa okrem iného zaoberá najmä rozvojom obcí s využitím prvkov strategického plánovania a zapojenie verejnosti do rozhodovacích procesov.

Kde nakupujeme, čo nakupujeme a prečo nakupujeme: lokality maloobchodu a spotreby a správanie spotrebiteľov

Autori:

© Mgr. Kristína Bilková, PhD. (Geografický ústav SAV)
RNDr. Katarína Danielová, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
Ing. Jamal Hasan, PhD. (Ekonomická univerzita v Bratislave)
Mgr. Petra Hencelová (Univerzita Komenského v Bratislave)
doc. RNDr. František Križan, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
doc. RNDr. Josef Kunc, PhD. (Masarykova univerzita v Brne)
Mgr. Richard Mehlfärber (Prešovská univerzita v Prešove)
RNDr. Jana Mitríková, PhD. (Prešovská univerzita v Prešove)
Bc. Šimon Opravil (Univerzita Komenského v Bratislave)
prof. RNDr. Ladislav Tolmáči, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Anna Tolmáči, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)
RNDr. Miroslava Trembošová, PhD. (Univerzita Konštantína Filozova v Nitre)
Ing. Zdeněk Šilhan (Masarykova univerzita v Brne)
Ing. Viktor Uhrin (Ekonomická univerzita v Bratislave)

Recenzenti:

doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc. (Univerzita Konštantína Filozova v Nitre)
doc. Mgr. Marcel Horňák, PhD. (Univerzita Komenského v Bratislave)

Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

© Vydala Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK

Vytlačila spoločnosť KO & Ka s r. o., Bratislava

Prvé vydanie 2020, nepredajná publikácia

Rozsah 264 strán; [15,3 AH]; náklad 100 výtlačkov.

Kapitoly – rozsah (vrátane máp):
1 (3,03 AH); 2 (1,52 AH); 3 (1,03 AH); 4 (1,21 AH); 5 (1,24 AH); 6 (1,92 AH); 7 (1,32 AH); 8 (1,02 AH); 9 (1,03 AH); 10 (1,25 AH)

ISBN 978-80-223-4861-4